Osmanlı Döneminde Safranbolu Para Vakıfları*

Abdülkadir Atar**

Öz

Osmanlı Devleti'nde görülen ilk para vakfı Edirne'de 1423 yılında Yağcı Hacı Muslihiddin tarafından 10.000 akçeyle kurulan vakıftır. Bu tarihten Osmanlı'nın sona erdiği tarihe kadar para vakıfları varlıklarını yaygın bir şekilde sürdürmüşlerdir. Meşrûiyeti dönem dönem gerek Osmanlı uleması arasında gerekse günümüz fıkıh bilginleri arasında tartışılmış olsa da para vakıflarına kâhir ekseriyetle fukaha tarafından cevâz verilmiş, hatta tarihi süreç içerisinde Osmanlı Devleti'nin resmî ideolojisi haline gelerek varlıkları bir anlamda garanti altına alınmıştır. Özellikle XVI. asırda devrin önemli ulemaları olan ve şeyhülislâmlık görevini ifâ eden Ebussuûd Efendi ve Çivizâde arasındaki fıkhî temelli meşrûiyet tartışmaları yaşanmış ve Çivizâde'nin etkisiyle kısa bir dönem faaliyetlerine son verilmiş olsa da bu ara dönem akabinde bir daha asla para vakıfları uygulamasından vazgeçilmemiştir. Hatta para vakıflarının sosyal yaşama olan katkıları nazar-ı dikkate alınarak kurulmaları teşvik edilmiş ve bizzat padişahlar, vüzera ve ulema tarafından da bu tür vakıflar kurulmuştur.

Günümüzde para vakıflarına yönelik akademik çalışmalar hız kazanmıştır. Para vakıflarına ilişkin ilk çalışmalar Osmanlı başkenti olan İstanbul'u kapsayacak şekilde yapılmış, zamanla Bursa gibi diğer büyük şehirleri ve Osmanlı'nın taşra bölgeleri ve kazalarını da içerecek diğer çalışmalar bunları takip etmiştir. Bu çalışma, bir Osmanlı taşrası olan Safranbolu'da kurulmuş para vakıflarını inceleyerek bu vakıfların kimler tarafından, ne kadar sermaye ile ve hangi amaçla kuruldukları hakkında bilgi vermeyi hedeflemektedir. Çalışmanın bir diğer amacı ise, para vakıflarının vakfiyelerinde geçen camilerin günümüze kadar intikal edip edemedikleri ve kurucularından soy bağı süren kişilerden günümüze kadar ulaşan kimselerin olup olmadığını saha araştırması yoluyla ortaya çıkarmaktır. Bu yönüyle tespit edebildiğimiz kadarıyla para vakıflarını inceleyen çalışmalar içinde saha araştırmasını içine alan ilk çalışma olarak farklılaşmakta ve literatüre yeni bir yaklaşım getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Safranbolu; Para Vakıfları, Safranbolu İktisat Tarihi; Safranbolu Finans Tarihi.

Safranbolu Cash Waqfs in the Ottoman Period

Abstract

The first cash waqf in the Ottoman State was established in Edirne in 1423 by Yağcı Hacı Muslihiddin with a capital stock of 10.000 akche. As of this date, cash waqfs continued their existence by widely spreading throughout the country until the end of the Ottoman Empire. Although its legitimacy has been debated, at times, between scholars of the Ottoman Empire as well as between modern scholars of Islamic law, cash waqfs became common in the Ottoman Empire, and they were protected by the Ottoman administrators. Especially the legitimacy debates between Ebussuûd Efendi and Civizade are important, who were important scholars of 16th century and the following ages, because cash waqfs were banned by Shaykh al-islam Civizade for a short term. However, this ban was criticized by many scholars claiming that cash foundations had many contributions to the public welfare. After Civizâde's term, became Shaykh al-islam and the ban was removed. Following the ratification of Ebussuud Efendi, many cash waqfs were established by the sultans, viziers and scholars and public benefactors.

The aim of this study is to examine the cash waqfs established in Safranbolu during Ottoman period, giving details about their founders, purposes and the amount capital used. Another aim of the study is to determine whether the mosques mentioned in the endowments of cash waqfs have survived to the present day and whether there are any descendent of the founders through the field research. We claim that the current study differs from the rest in the sense that it is the first study involving field research in examining cash waqfs and introduces a new approach to the literature.

Keywords: Safranbolu; Cash Waqfs; Economic History of Safranbolu; The Finance History of Safranbolu.

---

* DOI: 10.16971/vakiflar.668496
Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article
Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: 07.12.2018
Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: 06.12.2019
Makale Rapor Durumu: Makale, iki akademik hakemin inceleme raporları neticesinde yayınlanmıştır.
Article Report Status: The article was published as a result of the review reports of two academic referees.

** Dr. Öğr. Üyesi Karabük Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü; abdulkadiratar@karabuk.edu.tr
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5721-9826

1. Safranbolu'nun Tarihçesi

Günümüzde idarî anlamda Karabük iline bağlı bir ilçe olan Safranbolu, coğrafî olarak ise Karadeniz bölgesinin batısında Karabük-Kastamonu yolu üzerinde yer almaktadır. Bir iskân merkezi olarak Safranbolu'nun tarih sahnesine çıkması ise Eskiçağ'a kadar uzanmaktadır. Bugünkü haliyle yirmi mahalle, elli dört köyden müteşekkil olan Safranbolu, yeni ve eski yerleşim birimleri şeklinde bir ayırıma tâbi tutulabilir. Nitekim günümüzde Safranbolu'nun merkezde yer alan tarihî kısmına Eski Çarşı adı verilmekte, yeni yerleşim merkezine ise Yeni Çarşı ya da Kıranköy denilmektedir. Safranbolu'da ilk yerleşimin başladığı tarih ve dönemler itibariyle taşıdığı isimler konusunda çeşitli ihtilâflar bulunmaktadır. Orta Çağ dönemine ait kaynaklarda Dadibra olarak belirtilen antik yerleşmenin Safranbolu olduğuna ilişkin görüşler bulunmaktadır. Türkler tarafından bir dönem bu bölgeye Zalifre isminin verilmesi ise Dadibra ismiyle olan benzerliği nedeniyle Dadibra'nın Safranbolu olduğu düşüncesini sağlamlaştırmaktadır.

Genel itibariyle Safranbolu Osmanlı arşiv kaynaklarında ve bazı seyahatname ve tarih kitaplarında Zalifre, Zağfiranborlu, Taraklıborlu, Zafranbolu gibi isimlerle anılmıştır. Örneğin XIV. asırda bu bölgeyi ziyaret eden İbn Battûta burayı Borlu ismiyle kayıt altına almıştır. Kezâ, Osmanlı döneminde de Borlu veya Taraklıborlu olarak anıldığı vâkidir. Bu isim XIV. asrın ortalarından 1871 yılına kadar resmî yazışmalarda kullanılmıştır. Taraklı adı büyük bir Türk aşiretinden gelmekte olup günümüzde Özbekistan'da bu aşirete mensup Türkler halen varlıklarını sürdürmektedir. XVI. asırda Safranbolu bölgesinde dolaşan konar-göçer topluluklara "Yörükân-ı Taraklı" veya "Yörükân-ı Taraklı Borlu" ismi verilmiştir. (Yazıcıoğlu, 1982: 37) Safranbolu'nun günümüzdeki adının dayandığı "Zağferanborlu" ismi ise XVI. asrın sonları ilâ XVII. asrın başlarında ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Emecen, 2008: 481,482).

Safranbolu, Türk yönetimine ilk kez 1196 tarihinde II. Kılıçarslan'ın oğlu Ankara Melîki Muhyiddin Mesud tarafından dört aylık kuşatma sonucunda girmiştir. Safranbolu geçici bir süreliğine yeniden Bizans hakimiyetine girmiş, ancak 1304'te Süleyman Bey tarafından Kastamonu ile birlikte bölgeyi Türklerin elinde kalıcı olmak üzere fethedilmiştir. Bölgenin büyümesi de Anadolu'daki beyliklerin hâkimiyeti döneminde olmuştur. Nitekim bölgenin esas tarihî yönünü oluşturan yapılar XV. asrın başlarındaki Candaroğulları dönemine aittir. Günümüzde Safranbolu'da herhangi bir antik yapıya ait bir iz bulunmasa da Bizans dönemine ait bazı fizikî kalıntılar bulunmuştur. Tarihçiler Safranbolu'nun hangi tarihte Osmanlılar'ın eline geçtiğini tam olarak tespit edememekle birlikte Yıldırım Bâyezid döneminden (1389-1402) Ankara Savaşı'na kadarki dönemde Osmanlı hakimiyetinde olduğunu tahmin etmektedirler. Ankara Savaşı'nın akabinde yeniden Candaroğulları tarafından idare olunan Safranbolu'nun II. Murad döneminde, 1423 tarihinde kesin ve kalıcı olarak Osmanlı hakimiyetine girdiği belirtilmektedir (Emecen, 2008: 481-482).

Safranbolu'nun nüfusuna baktığımızda ise 1844-1845 yıllarına ait temettüat defterlerine göre Müslümanlara ait 1049 hane ve on beş mahalle kaydı bulunduğunu görmekteyiz. 1897 tarihli Kastamonu Vilayet Salnâmesi'nde geçen rakamlara göre ise on sekiz Müslüman, dört gayr-i müslim olmak üzere toplam yirmi iki mahalle bulunmakta, 5488 Müslüman ve 2684'ü hristiyan olmak üzere toplam 8172 nüfus bulunmaktadır. Gayr-i müslim nüfus Kirkile, Kıran ve Polad mahallelerinde Müslümanlarla iç içe, Kiliseönü ve Cambaz mahallelerinde ise kendi başlarına yaşamaktaydılar (Emecen, 2008: 482).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Safranbolu nüfus defterleri üzerine yapılan bir yüksek lisans tez çalışmasında 1843 yılına ait[1] 787 ve 788 no.lu nüfus defterleri incelenmiş, bu defterlere göre

1 İlgili tezde 787 ve 788 no.lu nüfus defterlerine ilişkin tarih bilgisine rastlanılmamış, tarafımızca Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne müracaat etmek suretiyle bu defterlerin tarihleri tespit edilmiştir.

Safranbolu'nun nüfusu 7850 olarak tespit edilmiştir (Koç, 2015, s. 12). Burada belirtilmesi gereken bir husus, Osmanlı nüfus sayımlarının dayanağını teşkil eden tapu tahrirleri, modern anlamda Osmanlı'da ilk nüfus sayımı olan 1831 tarihli nüfus sayımı, 1844 tarihli nüfus sayımı gibi kayıtlardaki ana amacın vergi potansiyelinin belirlenmesi, askerlik bakımından Müslüman nüfusun miktarının tespiti ve cizye vergisi bakımından Hıristiyan nüfusun tespiti gibi konular olduğudur (Tabakoğlu, 2015: 219, 223).

2. Vakıf Kavramı

Vakıf kelimesi Arapça kökenli olup, sözlükte hapsetmek, alıkoymak, durdurmak gibi anlamlara gelmektedir. Vakıf bir fıkıh terimi olarak "bir malın menfaatini insanlara/kullara tahsis edip çıplak mülkiyetini Allah'ın mülkü hükmünde kılmak" şeklinde tanımlanabilir. "Bir malın çıplak mülkiyetinin Allah'ın mülkü hükmünde kılmak" demek, o malın kamu malı statüsünü alması demektir. Vakıf kelimesi, mevkûf (vakfedilen mal) anlamında da kullanılır. Çoğulu evkâf'tır. Malını vakfeden kişiye vâkıf, vakfedilen mala "mevkûf" ve vakıftan yararlananlara da "mevkûfün aleyh" denir. Yine vakfedilen bir malın menfaati kendisine tahsis edilen müessese ve şahsa meşrûtun leh veya mürtezika da denir (Bilmen, 1969: 284-286). Vakfın işlerini vakfiyeye göre idare etmek üzere tayin olunan şahsa mütevellî adı verilir. Büyük vakıflarda mütevelliden başka kâtip, câbî (tahsildar) gibi memurlar da görevlendirilir (Özcan, 2004: 60). İslâm ülkelerinde devletin vakıflar üzerinde umumi ve yüksek bir murakabe (denetleme) hakkı vardır. Bu murakabe genel olarak devlet namına kadı tarafından icrâ edilir (Çiftçi, 2004: 83). Sultan Mahmud döneminde hicrî 1242 (miladî 1826) tarihinde bir Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti kuruldu (Nazif, 1995: 521-524). Bu nezârete, bazı vakıfları yönetme ve bazı vakıfları da denetleme görevi verildi. Türkiye Cumhuriyeti'nde vakıfları denetleme görevi 1924 yılına kadar Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'ne verildi (Akyıldız, 2010: 7). Bu vekâletin ilgâsından sonra vakıfların denetimi görevi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredildi.

Bir kurum olarak vakfın ortaya çıkışıyla ilgili mutlak bir bilgi bulunmamakta birlikte İslâm toplumlarında ekonomik, siyasi ve kültürel alanlardaki fonksiyonu bilinmektedir (Yediyıldız, 2003: 3). İslâm ülkelerinde vakıflar din hizmetlerinden eğitime, sağlıktan bayındırlığa kadar kamu hizmetleri ifa eden ve ekonomik hareketliliği artırmayı hedefleyen hayır kurumları olarak bilinmektedir. Vakfın bir diğer önemli unsuru ise gerek kurucuları bakımınındın gerekse işlevleri dikkate alındığında toplum içerisindeki servet ve gelir transferine olan katkısıdır (Öztürk, 2005: 15). Osmanlı'dan günümüze kadar ulaşan vakıfların kurucularına baktığımıza padişah, sadrazam, vüzerâ ve ulemâ tarafından vakıfların kurulduğu gerçeği dikkat çekmektedir.

İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre, vakıf sürekli ve ebedî bir statüde kurulabilir. Bu yüzden fakihler vakfedilecek malların ebedilik vasfı taşıması şartını yani gayr-i menkul olması şartını aramışlardır. Bununla birlikte tarihî süreç içerisinde bir takım kamusal ihtiyaçlara binaen gayr-i menkullerin tamamlayıcı uzantıları olan menkul malların da vakfedilebileceği görüşü geliştirilmiştir. Ayrıca sahâbe uygulamalarına ve Müslüman toplulukların gelenek ve göreneklerine istinaden harp unsurları, kitap gibi bazı menkul malların da vakfedilebileceği bildirilerek vakıfların kamusal yarar etki alanı genişletilmiştir (Atar, 2015: 102-103).

3. İslâm Hukuku'nda Para Vakıfları ve Osmanlı Uygulaması

Mâlikî fakihlerinin çoğunluğu, Şâfiî ve Hanbelîler'in bir kısmı para vakfının câiz olduğunu ileri sürmüştür (Günay, 2012: 477). Hanefîler'in çoğunluğu ise paranın menkul mal olması sebebiyle kural olarak onun vakfını câiz görmemişlerdir. Ancak İmam Züfer'in para vakfının câiz olduğu görüşünde olduğu rivayet

edilmiştir (Okur, 2005: 41-42). Osmanlı toplumunda XVI. asırda Hanefî âlimleri tarafından nakit paranın vakfedilip edilemeyeceği hususu hararetli bir şekilde tartışılmıştır. Osmanlı döneminde nakit para vakfının önem kazanması, Osmanlı ulemâsının böyle bir vakfın cevâzını uzun süre münakaşa etmeleri, vakıf paralarının işletilmesinin usullerinden biri olan "muâmele-i şer'iyye" usulünün İslâm'ın yasak ettiği riba konusuyla ilgili olması gibi sebeplere dayanmıştır (Bilgin, 2003: 155).

Tespitlere göre Osmanlı'da Şeyhülislâm Kemalpaşazâde (ö.940/1534) para vakıflarının meşrûiyetine dair *Risâle fî cevâzi vaḳfi'd-derâhim ve'd-denânîr* adıyla ilk müstakil risâleyi kaleme almıştır (Özcan, 2000: 31-41). 1530'lu yıllarda Anadolu kazaskeri Çivizâde Muhyiddin Efendi (ö.954/1547) ile Rumelî kazaskeri Ebussuûd Efendi (ö.982/1574) arasında başlayan tartışma, nakit paranın vakfı meselesini Osmanlı âlimlerinin gündemine getirmiştir. Çivizâde gibi çağdaşı İmam Birgivî (ö.981/1573) de para vakfının câiz olmadığını ileri sürmüştür. Birgivî *es-Seyfü's-Sârim fî Ademi Cevâzi Vakfi'l-Menkûli ve'd-Derâhim* adlı müstakil risâlesinde para ve menkûl vakfının kurulmasının câiz olmadığını kaleme almıştır (Lekesiz, 1997: 185). Şeyhülislâm Çivizâde para vakfının câiz olmadığı konusunda fetva vermiş ve idareciler tarafından desteklenen bu fetva ile Osmanlı toplumunda para vakfı resmen yasaklanmıştır. Çivizâde'nin bu fetvası ile devam eden yasak 1544 yılında şeyhülislâm olan Ebussuûd Efendi tarafından 1548 yılında kaldırılmış, cevâzı yönünde fetva verilmiş ve bu tarihten itibaren Osmanlı toplumunda vakıf para uygulaması başlamıştır (Bardakoğlu, 1997: 2117; Gel, 2010a: 185-192). Yasağın kaldırılmasında para vakıflarının kaldırılmasının iktisadi-ictimaî hayatına getirdiği olumsuzluklar etkili olmuştur. Ebussuûd'dan sonra gelen şeyhülislâmlar da para vakfının cevâzına dair fetva vermeyi sürdürmüşlerdir (Gel, 2010b: 229).

Ebussuûd tarafından para vakfının câiz olduğuna dair verilen fetvayı takip eden yıldan itibaren ülkenin her tarafında pek çok para vakfı kurulmuş ve her bir vakıf kuruluş amacı doğrultusunda hizmette bulunmuştur. Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren 1456-1551 yılları kapsayan zaman diliminde Osmanlı'da tespit edilen 1161 adet para vakfı bulunmaktaydı (Döndüren, 2008: 4). Osmanlı'da XVIII. yüzyılda kurulan tüm vakıfların %32'sinin para vakfı şeklinde kurulduğu belirtilmektedir (Yediyıldız, 2003: 116). Bu durum para vakıflarının Osmanlı'da ne ölçüde yaygın olduğunu göstermektedir. Osmanlı'da para vakıflarının hayatta kalması ve yaygınlaşması İslâm dünyasının diğer yerlerinde de benimsenip yaygınlaşmasına yol açtı. Hindistan Müslümanlarının önderliğinde, bugün önce Hindistan ve Pakistan, İran, Mısır ve Lübnan gibi pek çok İslâm ülkelerinde de yasal kabul edildi. Uzak doğudaki Malezya'da bile, nakit fonlar ve banka hesaplarıyla vakıf kurmak mümkündür (Çizakça, 2000: 24).

Osmanlı'da vakıf paraların işletilmesi, mudarebe şirketi tabir edilen emek-sermaye ortaklığı şeklinde, fakirlere karz-ı hasen (faizsiz ödünç verme) veya muâmele-i şer'iyye denilen kâr amaçlı yatırım kredisi şeklinde olmuştur (Bardakoğlu, 1997: 2117, Kurt, 2011: 315-318). Muâmele-i şer'iyyenin icrasına şöyle bir örnek verilebilir: Mütevellî borç alanın bir malını vakıf adına peşin para ile -mesela yüz liraya- satın alır, sonra aynı malı, bedelini bir yıl sonra ödemek üzere o şahsa 110 liraya satar. Bu durumda borç alan bir yıl sonra 10 lira fazlasıyla -ödünç aldığı 100 lirayı- öder fakat satış işlemi sebebiyle -şekil bakımından- faiz gerçekleşmez. İslâm ekonomisinde muâmele/muâmele-i şer'iyye terimi borç verenin vereceği borç için gelir sağlayacak şekilde ve görünüş itibariyle de şer'î kurallara uygun olarak yapılan alım-satım gibi ticarî işlemleri ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bu şekilde borç paradan alınan fazlalık da *ribâ* değil *ribh/kâr* olarak değerlendirilmiştir. Bazı âlimler ise bu usulle borçtan alınan fazlalığı meşrû bir gelir (ribh) değil, ribâ olarak nitelendirmişlerdir. Bu şekil biraz önce de ifade edildiği gibi Şeyhülislâm Çivizâde ve Birgivî gibi bazı fakihlerce örtülü faiz olarak görülüp eleştirilmiş ve tecviz edilmemiştir. Bununla birlikte bazı araştırmacılara göre Osmanlı uleması arasında para vakfını caiz görmeyenlerin sayısı çok az olmuş,

uygulamada gerek devlet gerek halk tarafından tarih boyunca benimsenip yaşatılmıştır (Şimşek, 1986: 220). Ömer Lütfi Barkan ve John E. Mandaville gibi araştırmacılar Osmanlı'daki para vakıflarının *murabaha* usulüyle yaptıkları kredilendirme uygulamasının fâiz olduğunu belirtmektedir (Döndüren, 2008: 7). Fıkıh'ta "mesâlih-i mürsele" adı verilen kamu menfaatinin oluştuğu alanlarda istinaî uygulamalar olarak özetlenebilecek bu yaklaşım Osmanlı döneminde kardeş katli, klasik doktrine aykırı ya da ilâve suç ve ceza yöntemlerinin tatbiki, mîrî arazi rejimi, gedik usûlü vb. gibi alanlarda uygulama alanı bulmuştur. Para vakfı uygulamasının meşrûluğu da esasen bu fıkhî yaklaşıma dayanan bir durumu teşkil etmektedir (Özen, 2001: 387, Şimşek, 1986: 215).

Şeyhülislâmların fetvalarında, örneğin Şeyhülislâm Ebussuûd'un fetvalarında muamele-i şer'iyelerden elde edilecek yıllık azami kâr oranları %15 olarak tespit edilmiş ve bu sınırı aşanlara *ta'zîr cezası* verileceği açık bir şekilde beyan edilmiştir. Hatta I. Ahmed'in 1609 tarihli fermanında yıllık %40, %50 kâr/ribih muamele yapan ribâhorların (tefecilerin) hapse atılacağı ve küreğe konulacağı yazılmıştır (Çağatay, 1994: 51). Sultan III. Ahmet zamanında şeyhülislâmlık görevini ifâ eden Menteşzâde Abdürrahim Efendi'nin (1715) de fetvalarında azami kâr oranı yıllık %15 olarak belirtilmektedir (Atar, 2015: 327). XIX. asırda çıkartılan 1851, 1864 ve 1888 tarihli murabaha nizamnamelerinde de yine aynı şekilde bu işlemlere uygulanacak olan azami kâr hadleri yine belirlenmiştir. Konuya ilişkin zikredilmesi gereken bir husus Osmanlı'nın klasik dönemi ile yeni dönem olarak isimlerinden Tanzimat dönemi sonrası süreç itibariyle kredi işlemlerine ve faize bakış açısındaki farklılıktır. Örneğin, Osmanlı'da Fatih devrinden itibaren var oldukları bilinen para vakıflarına ilişkin uygulama esası muâmele usûlü ile belirlenmiş kâr hadlerinin aşılmaması prensiplerine göre gerçekleşirken XIX. asırdan itibaren kredi işlemleri yalnızca fâiz oranlarının tahdit edilmesi, fâiz tutarının anaparayı geçmemesi ve de bileşik fâiz uygulanmaması şeklinde bir dönüşüme uğramıştır. Yani hukuk metinlerinde kullanılan dil bile değişikliğe uğramıştır. Bazı araştırmacılar bu dönüşümü ülkenin içinde bulunduğu mâlî buhrana bağlamaktadır (Atar, 2017: 202-203)

4. Literatür

Safranbolu'da kurulan vakıflara ilişkin tespit edebildiğimiz ilk çalışmalar *Safranbolu (Safranbolu-Karabük-Ulus-Eflâni)*(Yazıcıoğlu, 1982), *16. Yüzyılda Safranbolu İdarî Yapısı ve Vakıfları* (Taş, 1997) ve Safranbolu Vakfiyyeleri (Abdulkadiroğlu-Özsoy, 1998) başlığını taşıyan çalışmalardır. Zikredilen çalışmaların ilkinde II. Bölüm olarak "Yörede Vakıflar" başlığıyla bazı vakıfların adları belirtilmekte, İzzet Mehmed Paşa Vakfı'na ilişkin ise vakfiyesinden hareketle birtakım malumâtı içeren satırlar yer almaktadır (Yazıcıoğlu, 1982: 76-79). İkinci olarak zikredilen çalışmada "Vakıf Eserleri" başlığıyla camiler, mescidler, zaviyeler, medreseler ve muallimhâneler alt başlıklar halinde listelenmiştir. Mezkûr çalışmada vakfiyelerden söz edilmemekle birlikte her bir başlık altında söz konusu eserlerin isimleri, kuruldukları yerler, gelirin kaynağı ve miktarı gibi bilgilere yer verilmiştir. Bu çalışmada dikkati çeken husus Hüseyin Çelebi Camii için gelir olarak 8.000 akçenin vakfedildiği bilgisidir. 120 akçenin 1 kuruş olduğu rayicini baz alacak olur isek bu yaklaşık 67 kuruşluk bir sermayeye tekâbul etmektedir. Söz konusu diğer çalışmada ise 26 adet vakıf incelenmiş ve bu vakıflara ilişkin vakfiyeler transkript edilerek yayımlanmıştır.[2] Bu 26 vakfın 15'i para vakfıdır. Yani zikredilen çalışmada incelenen vakıfların yaklaşık %58'ini para vakıfları oluşturmaktadır. Yine aynı çalışmada en eski tarihli vakfiyye olarak 1645 tarihli Hâmide Hatun Vakfı gözükmektedir. XVII.

2 İlgili çalışmanın ekinde transkript edilmiş vakfiyeler haricinde şahsiyet kayıtlarından hareketle bir liste hazırlanmış, 104 adet vakıf ismi sıralanmıştır.

asır öncesine ait bir vakfiyye bulunmamakla birlikte ağırlıklı olarak XIX ve XX. asırlara ilişkin vakıfların yer aldığı müşahede edilmiştir.

5. Safranbolu'da Kurulmuş Para Vakıfları Hakkında Genel Değerlendirme

Safranbolu'da kurulmuş para vakıfları çalışması, çoğunluğu XIX. asır sonları ve XX. asrın başlarında köy hüviyeti taşıyan dağınık ve uzak bölgelerde kurulan bu vakıfların Osmanlı Devleti'ndeki yaygınlığı ve etkinliğini göstermesi bağlamında somut bir örnek teşkil etmektedir. Çalışmamızı yaparken salt arşiv kayıtlarıyla yetinmeyip para vakıflarının vakfiyelerinde adların geçen camilerin günümüze kadar intikâl edip edemediklerini, mevcut durumlarını kayıt altına alan bir envanter dökümünün sağlanması bağlamında topografik tetkikleri de tarafımızca yapılmıştır. Saha araştırması aşamasında vakfı kuran kişilerin soyundan gelen kimselerin günümüze intikal edip edemediklerini de tespit etmeye çalışılmıştır. Kayıtların geçtiği dönem (XIX ve XX. asır) Safranbolu'ya bağlı olup günümüzde Karabük'ün merkez ilçesi ve Eflâni ilçesi, Bartın'ın Ulus ilçesi, Çankırı'nın Çerkeş ilçesi gibi birbirinden oldukça uzak coğrafyalara yayılmış olan birçok para vakfı tespit edilmiştir. Gerek Safranbolu merkez ve çevresinde gerekse Karabük merkez, Eflâni, Ulus, Çerkeş gibi bölgelerde kurulmuş olan para vakıflarının kâhir ekseriyeti genellikle vakfın kurulduğu bölgede ve genellikle para vakfını kuran kişi tarafından inşâ edilen bir cami ya da mescidin çalışanları (imam, hatip, müezzin, ferraş gibi) ve cami/mescidin gereksinimlerinin karşılanması amacıyla kurulmuştur. Günümüzde imam-hatiplik görevleri Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak maaş karşılığında yerine getirilen bir memuriyet iken önceki dönemlerde bu çalışanların masrafları para vakıfları örneğinde görüldüğü gibi vakıflar tarafından karşılanmaktaydı. Safranbolu'da kurulan para vakıflarıyla ilgili dikkati çeken bir diğer husus ise nakit kredi işlemlerinin taşrada ve nüfusu son derece sınırlı olan ücra köylerde yapılıyor olması gerçeğidir. Bu, kredi piyasasının Osmanlı'daki yaygınlığını göstermek açısından önemlidir.

Çalışmamızda Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi (VGMA)'da yer alan vakfiyeler esas alınmıştır. Safranbolu'da kurulmuş toplam 16 adet para vakfı bulunmaktadır. Bunların 10'u zikredilen çalışmada da transkript edilerek yayımlanmıştır. Kalan 6 vakfiye ise ilk defa bu çalışmada neşredilmektedir. Erişebildiğimiz para vakıflarına ilişkin vakfiyeleri kronolojik bir sıralamayla incelediğimizde en eski tarihli para vakfının 1802 tarihli Debbâğ el-Hâc Hüseyin Ağa Vakfı olduğunu görmekteyiz. Bunun haricinde 8 adet para vakfı XIX. asrın son çeyreğinde kurulmuş olup, geri kalan 7 para vakfı ise XX. asrın ilk yıllarında kurulmuştur. Bizim çalışmamızda rastlamadığımız ancak bahsi geçen diğer çalışmada yer alan 6 para vakfının kuruluş tarihleri ise 3'ü XIX. asrın son çeyreği, 2'si ise XX. asrın başlarıdır. Yani incelemeye tabi tuttuğumuz vakıfların 12'si XIX. asra, 9'u ise XX. asra aittir. Bu tarihlerden önce Safranbolu'da kurulmuş bir vakfın olup olmadığı tespit edilememiştir.

İncelediğimiz para vakıflarında içerisinde en yüksek sermaye ile kurulmuş olanı 5.100 kuruş ile Debbağ el-Hâc Hüseyin Ağa bin Hasan bin Abdullah Vakfı'dır. Bunun dışındaki 11 adet para vakfı 2.000 kuruş sermaye ile kurulmuş olup, 2'si 1.500 kuruş, 1'i 800 ve 1'i de 500 kuruş sermaye ile kurulmuşlardır. Bunların toplamı ise 31.400 kuruştur. Kuruluş amaçlarına göre incelendiğinde para vakfının harcama alanları; camileri aydınlatma ve tamir masrafları, imam, hatip, müezzin ya da duacı gibi sâir cami görevlilerinin maaşları, vakıf muhasebesini tutan görevlilerin maaşları, mekteplerde muallimlik yapanların maaşları gibi ödemelerdir. Bu giderlerin dışında elde edilen gelirin belirli bir kısmının vakfın ana sermayesine eklenmesini şart koşan vakfiyelere de rastlanılmıştır. İncelediğimiz vakıfların hepsinde paranın işletim usûlü *muâmele-i şer'iyye*dir. Her ne kadar teoride vakıf paraların bidâ'a, mudârebe,

müşâreke gibi farklı işletilme usullerinden bahsediliyor olsa da gerek incelediğimiz para vakıflarında gerek Osmanlı'daki diğer para vakıflarında uygulama alanında işlemlerin büyük çoğunluğu muâmele-i şer'iyye usûlü ile yapılmaktadır (Atar, 2016, s. 155). Karz işlemleri için şart koşulan teminatlar ise bütün para vakıflarında "rehn-i kavî" ve "kefil-i mer'î"dir. Rehn-i kavî, kuvvetli teminat anlamında kullanılırken kefil-i melî ise borcu ödemeye yeterli gücü olan kefil anlamına gelmektedir. Diğer para vakfı çalışmalarında da ekseriyetle bu teminat koşullarının belirlendiğini görülmektedir.

Safranbolu'da kurulan para vakıflarının zamanının iktisadî koşulları itibariyle hangi ölçekte olduğunu anlayabilmemiz için XIX. asrın ortalarında Tanzimat dönemi sonrasında vergi uygulamalarını sadeleştirmek ve bir anlamda standardize etmek amacıyla ve fertlerin iktisadî durumlarının hangi noktada olduklarını tespit etmek gayesiyle, sahip oldukları emlâk, arazi, hayvanlar ve gelirlerini kayıt altına alan temettüat defterlerine bakabiliriz. Bu defterler Tanzimatın câri olduğu tüm Osmanlı Anadolu coğrafyasında 1840 ve 1845 yıllarında iki seri halinde oluşturulmuştur. Temettüat sayımı Safranbolu'da 1840 serisine aittir. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ne dayanarak yapılan Safranbolu'ya ilişkin temettüat defterlerini inceleyen ve *Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841)* başlığını taşıyan bir tez çalışmasına göre kaza halkının sahip olduğu gayrimenkuller 191,9 adet dükkân, 24,35 adet değirmen ve 118,8 adet han odasıdır. Bunların değerleri ise dükkân için toplam 115.000 kuruş, değirmen için 16.051 ve han odası için 56.545 kuruş şeklindedir (Gümüşoğlu, 2006: 41). Yani bir dükkânın ortalama değeri yaklaşık 600 kuruş, değirmenin 670 kuruş, han odası ise 475 kuruştur. İncelediğimiz para vakıflarının ortalama sermayesi ise yaklaşık 1.963 kuruştur. Buna göre vakfedilen paranın hacminin (ortalama olarak dikkate alındığında) yaklaşık 52 adet dükkân değerinde bir meblağ olması ölçek hakkında bir mukayese imkânı tanımaktadır.

Safranbolu ile ilgili yapılan bir çalışmada III. Selim döneminde sadrazamlık görevini ifâ etmiş olan İzzet Mehmed Paşa'nın da anılması gerektiği kanaatindeyiz. 1743 yılında Safranbolu'da doğan İzzet Mehmed Paşa, darphane eminliği, tersane eminliği, Cidde valiliği, Mısır valiliği gibi birçok önemli görevlerde bulunmuş, 1794 yılında ise sadrazamlık makamına getirilmiştir. Mısır'ın Napolyon liderliğindeki Fransa tarafından işgal edilmesindeki ihmalleri ileri sürülerek 1798'de sadrazamlık makamından azledilerek önce Sakız Adası'na sonra ise kendi talebiyle Manisa'ya zorunlu sürgüne gönderilmiştir. Vefât ettiği 1812 tarihine kadar da on dört yıl boyunca Manisa'da yaşamış ve burada defnolunmuştur. Safranbolu doğumlu olması hasebiyle buraya kendi adıyla anılan bir adet şaheser cami, çeşmeler, su yolları, su kemerleri, saat kulesi ve köprü yaptırmıştır. Anılan tüm bu eserler ile Safranbolu'nun şehirleşmesi ve kalkınmasında büyük bir pay sahibi olmuştur. Bahsi geçen saat kulesi, 1798'te inşa ettirilmiş olup, yalnızca Osmanlı değil İslâm âleminin de ilk saat kulesi olma özelliğini taşımaktadır. Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa tüm bu eserleri kendi adına kurdurduğu vakıf bünyesinde kazandırmış, yine bu vakıfların sürekliliğinin sağlanması için gelir elde etmek üzere birçok gayrimenkul vakfetmiştir (Karakaya vd, 2013: 16-37).

Burada konumuzu ilgilendiren bir husus olarak İzzet Mehmed Paşa tarafından kurulmuş bir para vakfının olmamasıdır. İzzet Mehmed Paşa'nın kurmuş olduğu vakıfları inceleyen *Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa'nın Vakıfları* başlıklı bir doktora tezinde belirtildiğine göre İzzet Mehmed Paşa yalnızca 50.000 kuruşluk bir nakdini vakfetmiş ancak bu parayla da vakıf hizmetlerinin karşılanmasına gelir elde edecek bir akar alınması şartını belirtmiştir (Deniz, 2014: 3, 188). İzzet Mehmed Paşa'nın para vakfı kurmamayı kasıtlı olarak tercih ettiğine yönelik kanaati güçlendiren husus ise vakfiyesine şart olarak vaizlik görevini edâ edecek kimseye *Risâle-i Birgivî* okutmasıdır. İmam Birgivî, para vakıflarının caiz olmadığını ileri sürdüğünden bu tercihe binâen İzzet Mehmed Paşa'nın da para vakfı olarak bir vakıf kurdurmamış

olduğunu düşünebiliriz. Her ne kadar İzzet Mehmed Paşa bir para vakfı kurdurmamış olsa ve vakıfların gelir fazlalıklarının muâemele-i şer'iyye ile işletilmesine yönelik bir husus bulunmamış olsa da Paşa'nın vefatından sonraki süreçte 1892 tarihinden itibaren vakıf geliri fazlalıklarının muâmele usulleriyle işletilmiş olduğunu görmekteyiz. Yani İzzet Mehmed Paşa vakıflarının kurulduğu 1796 tarihinden 1892 tarihine kadarki 94 yıl zarfında herhangi bir para işletilme usulüne rastlanılmamış olunsa da 1892'den 1912 tarihine kadar olan süreçte bu işlemlerin vakfın mütevellileri tarafından yapılmış olunduğu görülmektedir. Bu 20 yıllık zaman diliminde 310 adet yüzlük mecidiye altını kredi olarak verilmiş, bunlardan 186 mecidiye altını gelir elde edilmiştir. Sim mecidiye üzerinden toplam 35.552 kuruş karz kullandırılmış, bunlardan ise 14.861 kuruşluk hasılât elde edilmiştir. Altın olarak verilen krediler beş yıl, gümüşler ise iki, üç ve beş yıl vâde gruplarında ve %12 yıllık kâr haddiyle kullandırılmıştır. Kredi kullanan kişilere bakıldığında büyük bölümünün Dersaadet'te görev yapan devlet memurları oldukları görülmektedir. İdâne (borç verme) işlemlerinin yapıldığı yer ise Beytülmâl Kassamlığı'dır (Deniz, 2014: 268-273). Bu bilgilerden hareketle İzzet Mehmed Paşa'nın kurdurmuş olduğu vakıfların 1892 yılından sonraki sürecinde gelir fazlalığı olan paraların işletilmesi usûlünden Safranbolu halkının istifade etmediği sonucu çıkartılabilir.

Kuruluş sermayelerini mukayese etmek amacıyla XIX. asrın sonlarını içeren Konya'nın Kadınhanı bölgesine ait para vakıflarını inceleyen *Kadınhanı'nda Para Vakıfları* adını taşıyan bir makaleye göre, kurulan para vakıflarının kâhir ekseriyesi 2.000 kuruş sermaye ile kurulmuştur. Söz konusu para vakıflarında uygulanan kâr haddi %15 olarak belirlenmiştir. (Sarıköse, 2013: 115-132). Mukayese için verilebilecek bir diğer örnek makale ise XIX. asrın ilk yarısında Kıbrıs'ta kurulan para vakıflarını inceleyen çalışmadır. Zikredilen çalışmada 21 aded para vakfı tespit edilmiş olup bunların kuruluş sermayesi 50 kuruş ilâ 8.000 kuruş arasındadır. Bu vakıfların toplam sermayesi 40.300 kuruş olup paraların işletilme yöntemi muâmele-i şer'iyye ve yıllık kâr haddi %15'tir (Demiryürek, 2009: 1041). Osmanlı coğrafyasında çeşitli zaman dilimlerinde kurulmuş para vakıflarının birlikte ele alınarak incelemeye tâbi tutulması ayrı bir çalışmanın konusu olmakla birlikte verilen örneklerden hareketle Safranbolu ile Kadınhanı ve Kıbrıs'ta kurulan para vakıflarının işletilme usullerinin, sermayelerinin, kâr hadlerinin ve kuruluş amaçlarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.

6. Safranbolu'da Kurulmuş Para Vakıfları

6.1. Debbağ el-Hâc Hüseyin Ağa bin Hasan bin Abdullah Vakfı

Vakfiyeye göre hicrî 1217 (miladî 1802) tarihinde Safranbolu'ya bağlı Kapullu Köyü'nde kurulmuştur. Kurucusu (vâkıf) Debbağ el-Hâc Hüseyin Ağa bin Hasan bin Abdullah olup vakfın kuruluş sermayesi (asl-ı vakıf) 5.100 kuruştur. Para vakfının gelirlerinde amaçlar için yapılan harcamalardan fazlalık kalır ise bu fazlalığın anaparaya dahil edilmesi de şartlar arasında belirtilmiştir. Para vakfının muamele oranı onu on bir (yüzde 15) olup muamele şartı ise rehn-i kavi ve rehn-i meli ya da ikisinden birisidir. Vakfın elde ettiği gelirin Köyü'nde yer alan Uzun Mescid için harcandığı görülmektedir (Bk. Tablo 1).

Günümüzde vakfın bulunduğu bölge Karabük iline bağlı Kapullu Mahallesi olarak geçmektedir. 1937'de açılan demir-çelik fabrikasına kadar Safranbolu'ya bağlı bir köy olan Karabük, Osmanlı döneminde Aktaş Nahiyesi'ne bağlıydı. Yaptığımız saha araştırmasında zikrolunan mescide (Uzun Mescid) ve sıbyan mektebine dair bir kalıntıya rastlayamadık. Özellikle bölgedeki yaşlı insanlarla yaptığımız mülakatlarda mescidi hatırlayamadıklarını ancak eskiden bir mektebin var olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 1. *Debbağ el-Hâc Hüseyin Ağa bin Hasan bin Abdullah Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	5.100 Kuruş
Muamele Oranı	%15
Harcama Kalemi	**Yevmî Akçe**
Uzun Mescid imamı	3
Uzun Mescid hatibi	3
Tefsir ve hadis ilimlerine vâkıf vâiz	4
Cüzhânlara (Kur'an'dan cüz okuyan kimseler)	2
Uzun Mescidi yakınındaki sıbyan mektebi muallimi	22
Uzun Mescid yakınındaki sıbyan mektebi muallim vekili	2
Uzun Mescid sebilcisi (su dağıtmakla görevli kişi)	1
Uzun Mescid kayyumu (hademe)	2
Uzun Mescid aydınlatması için mum yağı, keten tohumu yağı alınması	3
Uzun Mescid bakım ve temizlik masrafları	3
Mütevellî	1

6.2. Ahmed Ağa bin Mustafa Vakfı

Hicrî 1292 (miladî 1875) yılında Safranbolu'nun Hacı Derviş Mahallesi'nde kurulmuştur. Vakfın kurucusu Hacı Bakizâde Ahmed Ağa bin Mustafa bin Ahmed olup vakfın kuruluş sermayesi 800 kuruştur. Vakfın geliri, Bağlar bölgesinde bulunan Taşlıboğaz mevkiinde yer alan caminin personel giderleri ile caminin bakım ve onarım masraflarına tahsis edilmiştir (Bk. Tablo 2). Para vakfının gelirleri giderlerinden fazla olur ise fazlalığın fakir Müslümanlara dağıtılma şartı da vakfiyede yer almaktadır. Vakfın yönetimi ise Safranbolu ahalisinden Nakşibendi tarikatı şeyhi Es-Seyyit Mehmed Efendi ibn El-Hâc Mustafa'ya şart koşulmuştur.

Vakfın harcama kalemlerine konu olan camiye ilişkin saha araştırmamızda Safranbolu'nun Bağlar bölgesi Taşlıboğaz mevkiinde (günümüzde Taşlıboğaz Sokak) böyle bir yapıya rastlanılmamıştır. Bölgenin mukimleri ve yaşlı kimselerle yaptığımız görüşmelerde geçmişte bu mevkide yıkılan eski bir mescid olduğu bilgisi edinilmiştir. Yine vakfın kurucuları hakkında bölgede yaptığımız araştırmaya göre Bakioğulları olarak bilinen kimselerin İstanbul'da yaşadıkları şeklinde bilgi edinilmiştir.

Tablo 2. *Ahmed Ağa bin Mustafa Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	800 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Bağlar bölgesi Taşlıboğaz mevkiinde yer alan camii için Ramazan aylarında 4 vukiyye revgân-ı şem (Mum Yağı)	-
Cami imamına	15
Cami hatibine	20
Cami müezzinine	15
Caminin bakım ve onarımı için	25
Muhasebe gideri	5

6.3 Hacı Emin Ağa Vakfı

Vakfiye kayıtlarına göre Safranbolu'nun Bulak Köyü'nde kurulmuş olan vakfın kuruluş tarihi hicrî 1295'tir (miladî 1878). Vâkıf Hacı Emin Ağa bin Hacı Emin olup kuruluş sermayesi 2000 kuruştur. Para vakfının muamele oranı onu on bir (yüzde 15) olup muamele şartı ise rehn-i kavi veya rehn-i melidir.Vakfın gelirinden hâsıl olan yıllık üç yüz kuruş gelir ismi vakfiyede zikredilmeyen ve Bulak Köyü'nde yer alan bir caminin hatibine tahsis edilmiştir (Bk. Tablo 3).

Bulak Köyü günümüzde Safranbolu'ya ait bir köy olup oldukça eski bir yerleşim yeridir. Vakfiyede geçen camiyi araştırmak amacıyla köye yaptığımız ziyarette söz konusu caminin izine rastlanılmıştır. Cami günümüzde resmi ismiyle Bulak Köyü Akyol Mahallesi Cami olarak geçmekte olup maalesef köylülerin kendi imkanlarıyla yaptıkları çalışmayla dış cephesi sıvayla kaplanmış, iç mekân ise özensizce tadilata uğramıştır. Caminin orijinal minaresi de günümüzde ulaşamamıştır. Caminin orijinal kitabesi de yerinde olmayıp günümüz Türkçesi'yle asılmış bir levhada "Bulak Köyü Ahalisinden Hacı Eminoğlu Hacı Emin Akyol Mahallesinde Bulunan (Hacı Murat Cami) Vakfı. Musahip Mustafa Paşa Hacı Murat Vakfına 2000 Kuruş Nakit Para Vakfettiği İçin Tahmini 1683-1685 Yıllarında Yapıldığı Sanılmaktadır" şeklinde bir bilgi bulunmaktadır. Musahib Mustafa Paşa IV. Murat döneminde 1683-1685 yılları arasında kaptan-ı deryalık yapmış ve padişahın kızıyla evlenmiştir. Caminin duvarına asılı (kitabe yerinde) yeni Türkçe harflerle yazılan bilgilerde karışıklık bulunmaktadır veyahut bilgiler iyi aktarılamamıştır. Cami, Musahib Mustafa Paşa tarafından XVII. asrın sonlarında inşa olunmuş ise ki caminin içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait "Cami İbadete Açılış Beratı"nda inşa tarihi 1685 yılı olarak geçmektedir, para vakfı bundan yaklaşık iki asır sonra zaten ibadete açık iken hatibine gelir tahsis etmek üzere kurulmuştur. Yine aynı belgeye göre caminin mülkiyeti köy tüzel kişiliğine aittir. Caminin dış ve iç görselleri çalışmanın ekinde yer almaktadır (Resim.1,2).

Tablo 3. *Hacı Emin Ağa Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Bulak Köyü Camii hatibine	300

1.4. Mongazâde Ömer Ağa ibn-i Abdullah bin Ömer Vakfı

Hicrî 1297 (miladî 1879) yılında Safranbolu'ya ait Ova Nahiyesi'na bağlı Doğanşah divanı köylerinden Şeyler Karyesi'nde kurulan vakfın kurucusu ise Mongazâde Ömer Ağa ibn-i Abdullah bin Ömer'dir. İki bin kuruş sermaye ile kurulan vakfın muamele oranı onu onbirdir (yüzde 15). Vakfın ikraz işlemlerinden elde edeceği gelirden vâkıfın inşa ettirdiği caminin personel giderleri ile caminin bakım ve onarım masraflarına tahsisat yapılmıştır (Bk. Tablo 4).

Para vakfına konu olan cami tarafımızca ziyaret edilmiştir. Cami günümüzde restorasyon çalışması sayesinde halen ayakta ve hizmette olup minaresine ilk yapıldığı hali ile muhafaza edilerek orijinal hali ile günümüze kadar gelmiştir. Vakfiyede para vakfının kuruluş yeri olarak Safranbolu'ya tabi Ova nahiyesine bağlı Doğanşah divanı köylerinden Şeyler Köyü olarak geçen bölgenin günümüzdeki adı ise Ovaşeyhler Köyü'dür. Caminin günümüzdeki resmî adı Ovaşeyhler Köyü Cami olup Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait "Cami İbadete Açılış Beratı" belgesinde mülkiyetinin köy tüzel kişiliğine ait olduğu, yapım yılının bilinmediği, 1992 yılında ibadete açıldığı ifade edilmektedir. Caminin imamı ile yapılan görüşmede zikrolunan caminin Osmanlı

döneminden kalma eski bir cami olduğu, dış kısmının onarımdan geçtiği ve isminin halk arasında Divan cami olarak geçtiği belirtilmektedir. Kanaatimize göre bu isim vakfiyede geçtiği üzere bu bölgenin Divan köylerinden olmasıyla ilişkilidir. Camiye ait herhangi bir kitabeye ise rastlanılmamıştır. Camiye ilişkin dış ve iç fotoğraf çekimleri işbu çalışmanın ekinde yer almaktadır (Resim 3).

Tablo 4. *Mongazâde Ömer Ağa ibn-i Abdullah bin Ömer Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Cami hatibine	20
Cami ferraşına	20
Cami müezzinine	20
Muallim-i Sıbyan	20
Caminin bakım ve onarımı için	120
Muhasebe gideri	20
Mütevelli	20

1.5. Hacı Feyzullah Zade İsmail Ağa Vakfı

Hicrî 1298 (miladî 1880) yılında Safranbolu'ya tâbi Yörük Nahiyesi'nin Sarıahmetli Köyü'nde kurulan vakfın vâkıfı Sakazâde el-hac İsmail Ağa ibn-i el-hac Feyzullah bin Abdullah'tır. 1500 kuruş sermaye ile kurulan para vakfının muamele oranı yıllık yüzde 15'tir. Para vakfından yılda elde edilecek gelirden Sarıahmetli Köyü'nde bulunan caminin personel giderleri ile caminin bakım ve onarım masraflarına tahsisat yapılmıştır (Bk. Tablo 5). . Muamele şartı olarak ise rehn-i kavi veya kefil-i meli belirtilmiştir.

Sarıahmetli Köyü'ne yaptığımız ziyarette bölge halkından aldığımız bilgiye göre köyün yerinin taşındığı, Osmanlı döneminden kalma eski bir camiinin ise yıkıldığı öğrenilmiştir. Görüştüğümüz köylülerden birisinin aile lâkabının Sakazâde olduğu ancak ne vâkıf ne de vakıfla ilgili bir malumatının olmadığı da öğrenilmiştir.

Tablo 5. *Hacı Feyzullah Zade İsmail Ağa Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	1.500 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Cami imamına	80
Cami müezzinine	25
Cami ferraşına	10
Caminin bakım ve onarımı için	40
Muhasebe gideri	10
10 vukiyye revgân-ı şem (Mum Yağı)	-

1.6. Cebecizâde Mustafa Ağa Vakfı

Safranbolu Eski Çarşı'daki Karaali Mahallesi'nde hicrî 1300 (miladî 1882) kurulmuştur. Vakfın kurucusu Cebecizâde el-hac Mustafa Ağa ibn-i Mehmed bin Mustafa olup kuruluş sermayesi 2000 kuruştur. Para vakfının muamele oranı yıllık yüzde 15 olup, geliri Aşağı Tabakhane'de bulunan bir mescidin günde beş vakit namaz kıldıracak olan imamına 150 kuruş, geri kalan 150 kuruş ise mescidin bakım ve onarımına tahsis edilmiştir. Muamele şartı olarak ise rehn-i kavi veya kefil-i meli belirtilmiştir.

Karaali Mahallesi'ne yaptığımız ziyarette Aşağı Tabakhane bölgesinde böyle bir mescidin varlığı tespit edilememiştir.

Tablo 6. *Cebecizâde Mustafa Ağa Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Tabakhane'de bulunan bir mescidin imamına	150
Caminin bakım ve onarımı için	150

1.7. Abdi Hocazâde İsmail Efendi Vakfı

Abdi Hocazâde İsmail Efendi ibn-i Ahmed Efendi ibn-i Abdi tarafından hicrî 1300 (miladî 1882) yılında Safranbolu'nun Karaali Mahallesi'nde 1500 kuruş sermaye ile kurulan vakfın muamele oran yüzde 15'tir. Vakfın gelirin Safranbolu'nun Bağlar mevkiinde yer alan Çampınarı Cami'nin berât ile hatip tayin edilen kimselere tahsis edilmiştir ki bu yıllık 225 kuruştur (Bk. Tablo 7). Vakfın muamele şartı ise borçlandırma işlemlerinin rehn-i kavi veya kefil-i meli ile yapılmasıdır.

Tarafımızca bölgede yapılan araştırmaya göre söz konusu Çampınarı adıyla Bağlar mevkiinde bir cami tespit edilmiştir. Caminin Safranbolu Müftülüğü tarafından asılan levhasında yapım tarihi olarak 1946 yılı belirtilmekle birlikte kapısında yer alan Osmanlıca kitabede ise eski harflerle *"*Mukaddimen Abdi Hocaoğlu İsmail Efendi eser-i hayratı iken harab olub ahfâdı Arap Hacıoğlu Hamdi Kılınç tarafından müceddiden inşâ ve dindaşlarına armağan edilmiştir. 1946*"* yazılıdır (Resim.4, 5, 6). Yani bu kitaben anlaşıldığına göre para vakfına konu olan caminin 1946 yılında yeniden inşa edilmesiyle günümüze kadar ulaşabilmiştir. Vakfın kurucusu Abdi Hocazâde İsmail Efendi'nin soyundan gelen kişiler halen daha Safranbolu'da yaşamaktadır. Safranbolu Eski Çarşı'da ve Bağlar bölgesinde Abi Hocazâde İsmail Efendi'ye ait konaklar günümüze kadar ulaşmış olup, mahdumlarından büyük dedesiyle aynı ismi taşıyan Abdi Dayan ve annesi Muhide Dayan ile mülakat yapılmıştır. Abdi Bey ve annesi Müfide Hanım, büyük dedeleri Abdi Hocazâde İsmail Efendi hakkında bilgi sahibi olmayıp kurduğu para vakfından da haberdâr değildir (Resim 7).

Tablo 7. *Abdi Hocazâde İsmail Efendi Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	1.500 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Çampınarı Camii hatibine	225

1.8. Helvacıoğlu İsmail Ağa ibn Hasan Vakfı

Hicrî 1307 (miladî 1889) yılında Safranbolu'ya bağlı Kuzyakaköseler Köyü'nde kurulan para vakfının vâkıfı Helvacıoğlu İsmail Ağa ibn-i Hasan'dır. 2000 kuruş sermaye ile kurulmuş olup, muamele oranı yüzde 15 olarak belirlenmiştir. Muamele şartı ise rehni kavi ve kefili meli ile işlemlerin yapılmasıdır. Vakfiyede belirtildiğine göre Feyziye Cami adındaki bir cami vakfın kurucusu tarafından yeniden inşa edilmiş ve bu cami için tahsisatlarda bulunulmuştur (Bk. Tablo 8).

Vakfın kurulduğu Kuzyakaköseler Köyü'ne yaptığımız ziyarette köyün eski yerleşim yerinin oldukça yüksek bir bölgede olduğu, klasik Safranbolu mimarisinin unsurlarını taşıyan evlerin bakımsız bir şekilde terkedilmiş olduğunu gözlemledik (köyün eski yerleşim yerinde hali hazırda yalnızca bir hanenin yaşadığı bilgisini aldık). Köylülerden öğrendiğimiz bilgilere göre köy 1950'li yıllarda eski yerleşim yerinden daha aşağı bir noktaya taşınmış. Vakfiyede zikredilen Feyziye Cami'ni eski yerleşim yerinde zorlu koşullarda görme imkanına da eriştik. Çatısı çöken, içinde ve çevresinde otlar biten cami metrûk bir haldedir (Resim 8, 9, 10).

Tablo 8. *Hacı Feyzullah Zade İsmail Ağa Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Feyziye Cami imamına	100
Cami hatibine	100
Cuma günleri camide vâkıfın kendisi ve atalarının ruhlarına Yasin, Tebareke, ve Fetih Suresi okuyanlara	30
Caminin bakım ve onarımı için	50

1.9. Ali Ağa ibn İsmail Vakfı

Uzun Hüseyin oğlu Ali Ağa ibn-i İsmail bin Mustafa tarafından hicrî 1314 (miladî 1896) yılında Safranbolu'ya Kızılcaviran alevi köyünde kurulmuştur. 500 kuruş sermaye ile kurulmuş olan para vakfının muamele oranı yüzde 15 olup muamele şartı ise rehn-i kavi veya kefil-i melidir. Vakfiyesine göre vakfın işlemlerinden elde edilecek gelir köyde bulunan Safiler Camii hatibine berâtla hatiplik yapan kimselere yıllık 10 kuruş, 20 kuruş ise sermayeye eklenerek ihtiyacı halinde caminin bakım ve onarımına tahsis edilmiştir.

Günümüzde Safranbolu'ya bağlı Aşağı Kızılcaören ve Yukarı Kızılcaören isimlerini taşıyan iki köy bulunmaktadır. Bu köylerin eski isimleri Kızıcaviran-ı Süflâ ve Kızılcaviran'dır. Bölgeye yapmış olduğumuz ziyarette her iki köyde de Safiler Cami adında bir camiye rastlanılmamış olunup, köy halkıdan edindiğimiz bilgiye ise bu köylerde alevi kimlikli hiçbir hane geçmişten bugüne mevcut olmamıştır. Bir başka çalışmada da ismi geçen Kızılcaviran Köyü'ne ilişkin verilen bilgide, 1571 yılına ait bir mühimme kaydında Kastamonu beyi, Küre ve Taşköprü kadılarına yollanan bir hükümde Hamidbükü isimli bir köyde yaşayan İlyas isimli birinin Hacıyülük, Karacakara ve Kızılcaviran köylerinde alevi vatandaşların yaşadığını bildiren ifadeleri yer almaktadır (Gülten, 2016: 34). Söz konusu köyün günümüzde Kastamonu iline bağlı Taşköprü ilçesinin aynı ismi taşıyan Kızılcaviran köyü olup olmadığı ise araştırmaya muhtaçtır.

Tablo 9. *Ali Ağa ibn İsmail Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	500 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Çampınarı Camii hatibine	10
Sermayeye eklenen ve ihtiyaç halinde bakım ve onarım için	20

1.10. Karaahmed oğlu İsmail Çavuş ibn Mustafa bin Abdullah Vakfı

Hicrî 1322 (miladî 1904) yılında Safranbolu'ya bağlı Ulus Nahiyesi'nin Çavuş Köyü'nde kurulan vakfın kuruluş sermayesi 2000 kuruş olup vâkıfı Karaahmed oğlu İsmail Çavuş ibni Mustafa bin Abdullah'tır. Muamele oranı yüzde 15 olup muamele şartı ise rehn-i kavi veya kefil-i melîdir. Vakfiyeye göre vakıftan elde edilen gelir Burhaniye Camii'nin bakım ve onarımı ile camide hatip olarak görev yapan kişiye tahsis edilmiştir.

Günümüzde Ulus bir ilçe hüviyetinde olup Bartın iline bağlıdır. Vakfiyede Çavuş Köyü ile Dere Köyü'nün sınır olduğu mevkide olduğu belirtilen Burhaniye Cami, bölgeye yaptığımız ziyarette tespit edilememiştir, bölge halkının bu isimli bir cami hakkında bilgisi bulunmamaktadır.

Tablo 10. *Karaahmed oğlu İsmail Çavuş ibn Mustafa bin Abdullah Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Burhaniye Camii hatibine	30
Burhaniye Camii bakım ve onarım için	20

1.11. Hatib oğlu Hasan Ağa ibn Yakup Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Bulak köyünde Hatib oğlu Hasan Ağa İbn-i Yakup bin Yusuf tarafından 2.000 kuruş sermaye ile hicrî 1323 (miladî 1905) yılında kurulmuştur. Muamele oranı yüzde 15 olup muamele şartı ise rehn-i kavî veya kefil-i meli olarak belirtilmiştir. Vakfın geliri, vâkıfın Safranbolu'ya bağlı (günümüzde Eflani ilçesi) Alaçat Köyü'nde kendi inşa ettirdiği Mahmudiye isimli caminin personel giderleri ile caminn sair ihtiyaçlarına tahsis edilmiştir. Vâkıf ayrıca vakfın gelirinden her yıl 25 kuruşun sermayeye dahil edilmesini ve bu meblağ 500 kuruşa ulaşınca mektep, su yolu, çeşme, yol gibi hizmetlere tahsis edilmesini şart koşmuştur.

Tablo 11. *Hatib oğlu Hasan Ağa ibn Yakup Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Mahmudiye Camii imamına	25
Mahmudiye Camii hatibine	200
Mahmudiye Camii'nin mum yağı, gaz yağı, kandil yağı gibi ihtiyaçları için	50
Sermayeye eklenecek (500 kuruş olana kadar)	25

1.12. Keleş Mehmet oğlu Ahmet Ağa Vakfı

Hicrî 1324 (miladî 1906) yılında Safranbolu'ya bağlı Konarı Köyü'nde kurulmuştur. Vakfın kurucusu Keleş Mehmet oğlu Ahmet Ağa ibn-i Ahmet bin Mehmet olup kuruluş sermayesi 2.000 kuruştur. Muamele şartı yüzde 15, şartı ise rehni kavi veya kefili meli ile tesis edilmiştir. Vakfın geliri Konarı Köyü'nde yer alan Ferhadlı Camii hatibi ile caminin bakım onarım ve sair ihtiyaçları için tahsis edilmiştir (bk. Tablo 12).

Günümüzde Konarı Köyü mahalle olarak dönüşmüştür. Tarihi bir yerleşim yeri olan Konarı'da yaptığımız saha araştırmasında Ferhatlar Cami'ne rastlanılmış, Anıtlar Kurulu tarafından üç-dört yıl önce restorasyondan geçirildiği bilgisi edinilmiştir (Resim 11, 12).

Tablo 12. *Keleş Mehmet oğlu Ahmet Ağa Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Ferhadlı Camii hatibine	200
Ferhadlı Camii'nin mum, zeytinyağı ve lamba vs. ihtiyaçları için	50
Ferhadlı Camii'nin bakım ve onarımı için	50

1.13. Karabicanoğlu Ali Efendi bin Hasan Efendi Vakfı

Karabicanoğlu Ali Efendi bin Hasan Efendi tarafından hicrî takvime göre 1324 (miladî 1906) yılında kurulmuş olup kuruluş sermayesi 2.000 kuruştur. Muamele oranı yüzde 15, şartı ise rehn-i kavî veya kefil-i melîdir. Vakfın kuruluş yeri Safranbolu'nun Ulus Nahiyesi'ne (Günümüzde Ulus, Bartın ilinin bir ilçesidir) bağlı İğneciler Köyü'dür. Vâkıf tarafından İğneciler ile Abdurrahmanlar köylerinin arasında İhsaniye adıyla bir cami yaptırılmıştır. Bölgede yaptığımız ziyarette bilgi aldığımız köyde yaşayan Ali Kaba ve diğer kişilere göre bahsi geçen cami 1969 yılında yıkılmış, yıkılan caminin ay yıldızlı minaresi Ağaköy'deki bir camiye nakledilmiştir. Günümüzde yıkılan caminin yerine yapılan yeni bir cami bulunmaktadır.

Tablo 13. *Karabicanoğlu Ali Efendi bin Hasan Efendi Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15

1.14. Bayram Ağa İbn Ahmed Vakfı

Hicrî 1326 (miladî 1908) yılında Safranbolu'nun Ova Nahiyesi'ne Çalış Köyü'nde kurulmuştur. Kurucusu Abdulbaki oğlu Arnavut Bayram Ağa ibn-i Ahmed'dir. Vakfın kuruluş sermayesi 2.000 kuruş olup muamele oranı yüzde 15, şartı ise rehn-i kavi ve kefil-i meli veyahut ikisinden birisidir. Vakfın geliri vâkıfın kendi yaptırdığı Mesudiye isimli caminin personel gideri ile caminin bakım ve onarım işlerine tahsis edilmiştir (Bk. Tablo 14). Vakfın tevliyeti hayatta olduğu sürece vakfın kurucusuna, vefâtından sonra oğlu Mehmet Ali'ye, o da vefât edince onun soyundan gelenlere tanımlanmıştır.

Vakfın kurulduğu yer günümüzde Karabük iline bağlı Eflâni İlçesi'nin Ovaçalış Köyü'dür. Yaptığımız saha araştırmasında köyün bulunduğu bölge Arnavut Mahallesi olarak isimlendirilmiştir. Vakfiyede adı geçen caminin halen ayakta olduğu, bölgedeki insanlardan alınan bilgiye göre yanında bulunan derede yaşanan taşkın nedeniyle orijinal duvarlarının yıkıldığı ancak tavanın ve caminin diğer bölümlerinin taşkından etkilenmediği görülmüştür (Resim.13). Köyde vâkıfın soyundan gelen (torununun çocuğu ve bir sonraki nesil) kimselerle görüşme imkânı olmuş, dedelerinin (Bayram Ağa) camiyi inşa ettirdiğini bildiklerini ancak kurmuş olduğu para vakfından haberdâr olmadıkları bilgisi edinilmiştir. Bayram Ağa'nın oğlu Mehmet Ali'nin oğlu Satı'nın (resmî kimliğinde Sadık ismi geçmekle birlikte mezar taşında bu isim geçmekte ve kendisi yaşadığı sürece bu isimle anılmış) oğlu Sâdi Yalçın (81 yaşında) ile ve onun yeğeni Nihat Yalçın ile görüşme imkânımız olmuştur (Resim 14, 15). Oğul Sâdi Bey'in bildirdiğine göre (Bayram Ağa'nın torunu) Satı Bey 65 yıl boyunca bahsi geçen caminin imam-hatipliğini üstlenmiştir. Sâdi

Bey'in belirttiğine göre Bayram Ağa Arnavutluk'tan gelerek bu köye yerleşmiş, hızarcılık yaparak elde ettiği keresteleri öküz arabasıyla Bartın'a götürerek geçimini temin etmiştir. Sâdi Bey'in aktardığına göre Bayram Ağa eşkıyaların saldırısı nedeniyle genç yaşta vefat etmiştir.

Tablo 14. *Bayram Ağa İbn Ahmed Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Mesudiye Camii imamına	100
Mesudiye Camii hatibine	100
Mesudiye Camii bakım ve onarım masrafları için	50
Cuma günleri camide vâkıfın kendisi ve atalarının ruhlarına Yasin, Tebareke, ve Fetih Suresi okuyanlara	30

1.15. Mustafa Ağa bin Ahmed Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Aktaş Nahiyesi'nin Karaşar Köyü'nde hicrî 1324 (miladî 1906) yılında Çamkerten oğlu Mustafa Ağa ibn-i Ahmed tarafından kurulmuştur. 2.000 kuruş sermaye ile kurulan para vakfının muamele oranı yüzde 15, muamele şartı ise rehn-i kavî veya kefil-i melî temin edilmesidir. Vakfiye belirtildiğine göre vâkıf tarafından Hamidiyle adıyla bir cami kurulmuş, işbu para vakfı da bu caminin çalışanlarına gelir elde edebilmek için tesis edilmiştir. Vakfın işlemlerden elde edilen gelir mezkûr caminin tamir ve bakımı, kandil, mum yağı veya lamba gibi gerekli ihtiyaçları ile camide hatiplik yapan kimselere tahsis edilmiştir.

Günümüzde Karabük iline bağlı bir Karaşar Köyü bulunmaktadır. Bununla birlikte Çankırı iline bağlı Çerkeş ilçesine bağlı başka bir Karaşar Köyü daha vardır. Yaptığımız saha incelemesinde öncelikle Karabük'e bağlı Karaşar köyüne gittik ancak aradığımız köyün Çerkeş'e bağlı Karaşar köyü olduğunu, Çerkeş'teki bu köyün Aktaşkaraşar nâmıyla anıldığını öğrendik. Bunun üzerine Çankırı Karaşar Köyü'nde yaptığımız incelemede Osmanlı döneminden kalmış, inşâ tarihi hicrî 1319 (miladî 1901) olan bir caminin varlığını tespit ettik. Caminin üzerindeki yazıya göre 1960 yılında dış sıvası yenilenmiştir. Ayrıca cami içinde Sultan Reşad tuğralı (V. Mehmet, saltanat dönemi: 1909-1918) bir poster bulunmaktadır. Posterde *"Seferberlik var. Asker olanlar silah altına. Seferberlik birinci günü … dır"* yazmaktadır (Resim.17,18, 19).

Tablo 15. *Bayram Ağa İbn Ahmed Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Hamidiye Camii hatibine	250
Hamidiye Camii bakım ve onarım masrafları için	50

1.16. Ali Ağa bin Ahmed Vakfı

Çam Kerten oğlu Ali Ağa ibn-i Ahmed tarafından bir önceki başlıkta zikredilen aynı bölgede (Safranbolu'ya bağlı Aktaş Nahiyesi'nin Karaşar Köyü) hicrî 1331 (miladî 1912) tarihinde kurulmuştur. Bir önceki vakfın kurucusu ile bu vakfın kurucu arasındaki akrabalık bağı hakkında eliminde veri olmamakla birlikte isimleri ve künyeleri itibariyle aralarında bir bağ olduğunu tahmin edebiliriz. 2000 kuruş sermaye ile

kurulan para vakfının muamele oranı yüzde 15, muamele şartı ise rehn-i kavî veya kefil-i melî temin edilmesidir. Vakfiye belirtildiğine göre bir önceki vakıfta olduğu gibi köydeki Hamidiye adıyla var olan caminin çalışanlarına gelir elde edebilmek için tesis edilmiştir. Vakfın işlemlerden elde ettiği gelirden söz konusu camide imamı ile müezzinlik ve ferraşlık yapan kimselere tahsisat yapılmıştır.

Tablo 16. *Ali Ağa bin Ahmed Vakfı*

Kuruluş Sermayesi	2.000 Kuruş
Muamele Oranı	% 15
Harcama Kalemi	**Yıllık Kuruş**
Hamidiye Camii imamına	240
Hamidiye Camii müezzin ve ferraşlık yapan kimselere	60

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin erken tarihlerinden itibaren varlıkları bilinen ve meşrûiyeti hakkında ulemâ arasında özellikle XVI. asırda hararetli tartışmalara sebep olan para vakıfları İstanbul, Bursa, Edirne gibi büyük şehirler dışında taşra bölgelerde de faaliyetlerde bulunmuştur. Gerek taşra bölgelerinde kurulmuş olan para vakıflarına yönelik yapılan çalışmalara, gerekse Osmanlı'nın uzun soluklu ve geniş bir coğrafyada sağlamış olduğu iktidarı dönemine ilişkin para vakıflarını işlevleri ve hacimlerine yönelik bütüncül bilgiye bir katkı sunması amacını güden bu çalışmamızda incelediğimiz para vakıflarının kuruluş sermayesi, kuruluş amaçları, kuruldukları dönem, işlem türleri, kâr hadleri, teminat yapıları, vakfın yöneticileri gibi birçok bilgiyi ortaya koymuş bulunmaktayız.

Bu bilgilerden hareketle Safranbolu'da kurulmuş olan para vakıflarının kuruluş sermayelerinin aynı döneme tekâbül eden diğer Osmanlı kazalarındaki para vakıflarının kuruluş sermayelerine yakın olduğu ve yine aynı şekilde kredi işlemlerinde %15 kâr haddi uygulamasının da benzerlik teşkil ettiğini belirtebiliriz.

Çalışmada incelenen 16 adet para vakfının toplam kuruluş sermayesi 31.400 kuruş olup en yüksek sermaye ile kurulan vakıf 5.100 kuruş ile Debbağ el-Hâc Hüseyin Ağa bin Hasan bin Abdullah Vakfı'na aittir. Bu kişinin bir debbağ olması Safranbolu'da debbağlık (dericilik) mesleğini icrâ edenlerin zenginliklerine bir delil teşkil edebilir. 1840'ta Safranbolu'da yapılan temettüat sayımından hareketle bir dükkânın ortalama değerinin 600 kuruş olduğu iktisadî bir yapıda Safranbolu'da kurulan para vakıflarının sermayelerinin toplamının 52 adet dükkâna denk geldiğini, bunun ise ciddi bir ölçek teşkil ettiğini belirtebiliriz.

Safranbolu'da kurulan para vakıflarında vakfiyelerinde geçen cami ve mescitlerden bir bölümünün günümüze kadar intikâl ettiğini bir kısmının metrûk vaziyette olduğu bir kısmının ise günümüze ulaşamadığını da yaptığımız topografik çalışma ile tespit etmiş bulunduk.

Ayrıca Safranbolu'da para vakfı kuran kişilerin soyundan gelen birkaç kişi ile de görüşme imkânı sağlanmış, bu kimselerin büyük dedelerinin kurmuş olduğu vakıflardan haberdâr olmadıkları da görülmüştür. Bu ise tarihî ve kültürel miras anlamında kuşaklar arasında bir kopuş yaşandığını göstermektedir.

Kaynaklar

1. **Arşiv Belgeleri**

Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi (VGMA)

VGMA- 595-199-212; VGMA-606-8-11; VGMA-593-29-26; VGMA-593-154-147; VGMA-587/3-1-115-44; VGMA-608/171-83; VGMA-587/3-1-268-329; VGMA-600 -44-55; VGMA-608/1-71-84; VGMA-589-139-249; VGMA-602-257- 443; VGMA-589-72-120; VGMA-595-212-225; VGMA-589-264-437 ; VGMA-603-74-125;

VGMA-372-232-15

2. **Araştırma ve İnceleme Eserler**

Abdulkadiroğlu, Abdulkerim ve Ülkü Özsoy (1998). *Safranbolu Vakfiyyeleri.* Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayını.

Akgündüz, Ahmed (1996). *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesi.* Osmanlı Araştırmaları Vakfı.

Akyıldız, Ali (2010). "Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti". *TDVİA*, (39), 7.8.

Atar, Abdulkadir (2015). XVIII. Yüzyıl'da Yayımlanmış Fetva Mecmualarına Göre Osmanlı'da İktisadî Hayat. *Basılmamış Doktora Tezi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atar, Abdulkadir (2016). Osmanlı'da Kredi Kaynağı Olarak Para Vakıfları ve Türk Katılım Bankalarının Çalışma Sistemi. *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin İlmi Mecmuası*, 143-172.

Atar, Abdulkadir (2017). İslami İnanç Sisteminde Finansal Yapı ve Faize Bakış. İ. Eroğlu (Dü.) içinde, *İslami Perspektifte İktisadi Yaklaşımlar* (s. 189-214). Bursa: Ekin Yayınevi.

Bardakoğlu, Ali (1997). Vakıf. *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (Cilt IV), 2117.

Bilgin, Vejdi (2003). *Fakih ve Toplum (Osmanlı'da Sosyal Yapı ve Fıkıh).* İstanbul: İz Yayıncılık.

Bilmen, Ömer Nasuhi (1969). *Hukukı İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, (Cilt IV). İstanbul.

Çağatay, Neşet (1994). *Güncel Konular Üzerine Makaleler.* Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Çiftçi, Cafer (2004). 18. Yüzyılda Bursa'da Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi,* (36), 83.

Çizakça, Murat (2000). *Osmanlı Dönemi Vakıflarının Tarihsel ve Ekonomik Boyutları.* İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayını.

Demiryürek, Mehmet (2009). Kıbrıs Şer'iye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs'ta Kurulan Para Vakıfları (Vakf-ı Nükûd). *Turkish Studies*, Volume 4/8, 1015-1043.

Deniz, Şefaattin. (2014). Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa'nın Vakıfları. *Basılmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Döndüren, Hamdi (2008). Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4.

Emecen, Feridun (2008). Safranbolu. *TDVİA*, 481-483.

Gel, Mehmet (2010). Kanunî'nin Para Vakfı Yasağını Kaldıran 1548 Tarihli "Hükm-i Şerîf"inin Yeni Bir Nüshası. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, (Cilt 4 Sayı 7 Kış 2010), 185-192.

Gel, Mehmet (2010). XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Toplumunun Dinî Meselelerine Muhalif Bir Yaklaşım: Şeyhülislam Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi Ve Fikirleri Üzerine Bir İnceleme. *Basılmamış Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülten, Sadullah (2016). Osmanlı Devleti'nde Alevî Sözcüğünün Kullanımına Dair Bazı Değerlendirmeler. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (11), 27-41.

Gümüşoğlu, Mustafa Zahit (2006). Safranbolu Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı (1840-1841). *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günay, Hacı Mehmet (2012). Vakıf. *TDVİA* (Cilt XLII), 477.

Karakaya, Recep- İsmail Yücedağ-Nazım Yılmaz (2013). *Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa Vakfiyesi ve Belgeler.* Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Koç, Mehmet (2015). 787–788 Numaralı Safranbolu Nüfus Defterleri. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Kurt, İsmail (2011). Kredi Kaynağı Olarak Para Vakıfları. *İslâm Hukuku Açısından Günümüz Kredi ve Finans Yöntemleri Toplantısı*, . 315-318.

Lekesiz, M. Hulusi (1997). 16. Yüzyıl Osmanlı Düzenindeki Değişimin Tasfiyeci (Prütanist) Bir Eleştirisi: Birgivi Mehmed Efendi ve Fikirleri. *Basılmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Okur, Kaşif Hamdi (2005). Para Vakıfları Bağlamında Osmanlı Hukuk Düzeni ve Ebüssuûd Efendi'nin Hukuk Anlayışı Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Gazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (IV), 41-42.

Özcan, Tahsin (2000). İbn Kemal›in Para Vakıflarına Dair Risalesi. *İslâm Araştırmaları Dergisi,* (4), 31-41.

Özcan, Tahsin (2004). Kanûnî Dönemi Üsküdar Para Vakıfları. *Üsküdar Sempozyumu-I (düzenleyen Üsküdar Belediyesi)*, 60.

Özen, Şükrü (2001). İstislâh. *TDVİA*, (23), 383-388.

Öztürk, Nazif (1995). Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti. *TDVİA* (Cilt XI), 521-524.

Öztürk, Nazif (2005). İslâm ve Türk Kültüründe Vakıflar. *Vakıflar Dergisi*, (XXIX), 7-20.

Sarıköse, Barış (2013). Kadınhanı'nda Para Vakıfları. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 115-132.

Şimşek, Mehmet (1986). Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerinde Münakaşalar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (27), 207-220.

Tabakoğlu, Ahmet (2015). *Türk İktisat Tarihi*. Dergâh Yayınları.

Taş, Kenan Ziya (1997). 16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (C.18, S. 29), 199-206.

Yazıcıoğlu, Hulusi (1982). *Safranbolu-Karabük-Ulus-Eflani.* Karabük: Özer Matbaası.

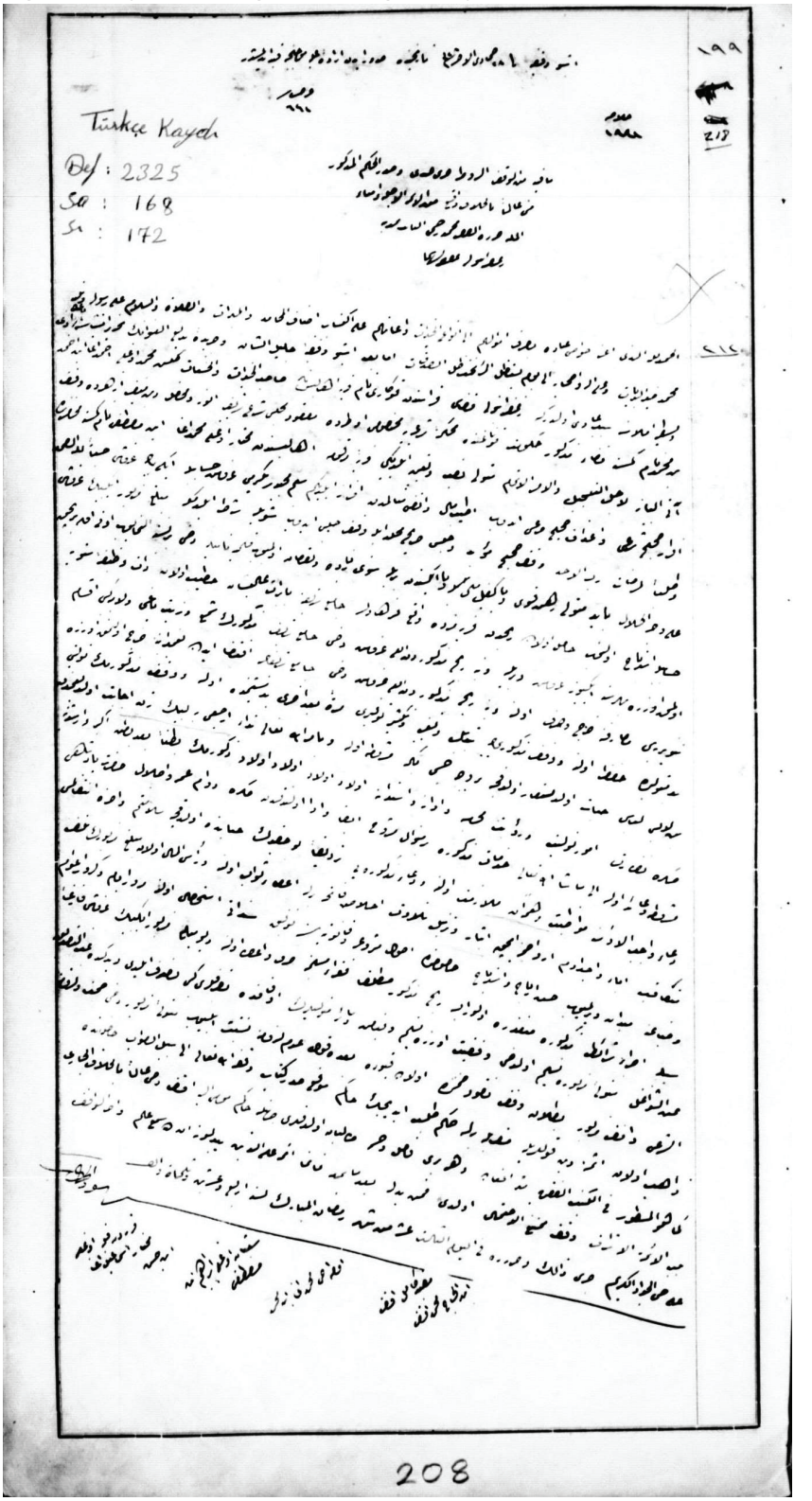
Yediyıldız, Bahaeddin (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ekler:

Ek.1. *Safranbolu Para Vakıflarının Listesi*

Sıra	Vâkıf	Kuruluş Tarihi	Kuruluş Yeri Kaza	Nahiye-Karye/Mahalle	Aslı-ı Mal (Sermaye) Kuruş	Muamele Oranı (Yıllık)	Muamele Şartı
1	Debbağ el-Hâc Hüseyin Ağa bin Hasan bin Abdullah	1802	Taraklı Borlu	Kapullu Karyesi	5.100	15%	Rehn-i kavî ve kefil-i melî yâhud ikisinden biri ile
2	Hacı Bakı zade Ahmed ağa bin Mustafa bin Ahmed	1875	Zağferânbolu	Hacı Derviş Mahallesi	800	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî ile
3	Hacı Emin Ağa ibn Hacı Emin	1878	Zağferânbolu	Bulak Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî veya kefili melî ile
4	Mongazade Ömer Ağa ibn Abdullah bin Ömer	1879	Zağferânbolu	Oda Nahiyesi, Doğançah Divanı, Şeyhler Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî ile
5	Sakazâde el-hac İsmail Ağa ibni hac Feyzullah bin Abdullah	1880	Zağferânbolu	Yörük Nahiyesi, Memeklu Divanı, Sarı Ahmed Karyesi	1.500	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî ile
6	Cebecizâde el-hac Mustafa Ağa ibni Mehmed bin Mustafa	1882	Zağferânbolu	Kara Ali Mahallesi	2.000	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî ile
7	Abdi Hocazâde İsmail Efendi ibn Ahmed Efendi ibn Abdi	1882	Zağferânbolu	Kara Ali Mahallesi	1.500	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî ile
8	Helvacıoğlu İsmail Ağa ibn Hasan	1889	Zağferânbolu	Kuzyakaköseler Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî ve kefil-i melî ile
9	Uzun Hüseyin Oğlu Ali Ağa ibn İsmail bin Mustafa	1896	Zağferânbolu	Kızılcaviran Alevi Karyesi	500	15%	Rehn-i kavî ve kefil-i melî veyahud ikisinden biri ile
10	Kara Ahmed Oğlu İsmail Çavuş ibni Mustafa bin Abdullah	1904	Zağferânbolu	Ulus Nahiyesi, Çavuş Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî
11	Hatib Oğlu Hasan Ağa ibn Ya'kup bin Yusuf	1905	Zağferanbolu	Eflani Nahiyesi, Alaçat Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî
12	Keleş Mehmet oğlu Ahmet Ağa ibn Ahmet bîn Mehmet	1906	Zağferânbolu	Konarı Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî
13	Kara Bican Oğlu Ali Efendi bin Hasan Efendi	1906	Zağferânbolu	Ulus Nahiyesi, İğneciler Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî
14	Çamkerten Oğlu Mustafa Ağa ibni Ahmed	1906	Zağferânbolu	Aktaş Nahiyesi, Karaşar Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî
15	Abdulbaki oğlu Damadı Arnavut Bayram Ağa ibn Ahmed	1908	Zağferânbolu	Ova Nahiyesi, Çalış Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî ve kefil-i melî veyahut ikisinden biri ile
16	Çam Kerten oğlu Ali Ağa ibni Ahmed	1912	Zağferânbolu	Aktaş Nahiyesi, Karaşar Karyesi	2.000	15%	Rehn-i kavî veya kefil-i melî
	Toplam Sermaye				**31.400**		

Ek 2. Örnek Belge-1: Keleş Mehmet oğlu Ahmet Ağa Vakfiyesi (VGMA- 595-199-212)

Keleş Mehmet oğlu Ahmet Ağa Vakfiyesi (VGMA- 595-199-212) Transkripsiyonu

Hulâsa: 1991

İşbu vakfiye fî 28/Cemaziyelâhir sene 328 tarihinde sudûr eden irâde-i aliyye mucibince kaydolunmuştur.

Mâ fîhi minel-vakfi'ş-şurût cerâ 'indî ve sadere'l-hükmü'l-mezkûr minnî âlimen bil-hilâf vâki' mine'l-eimmeti'l-ecille ve ümenâi'l-mille harrerehu'l-fakîr Mehmed Rahmi en-Nâibü bi-medînet-i Safranbolu -gufire lehumâ-.

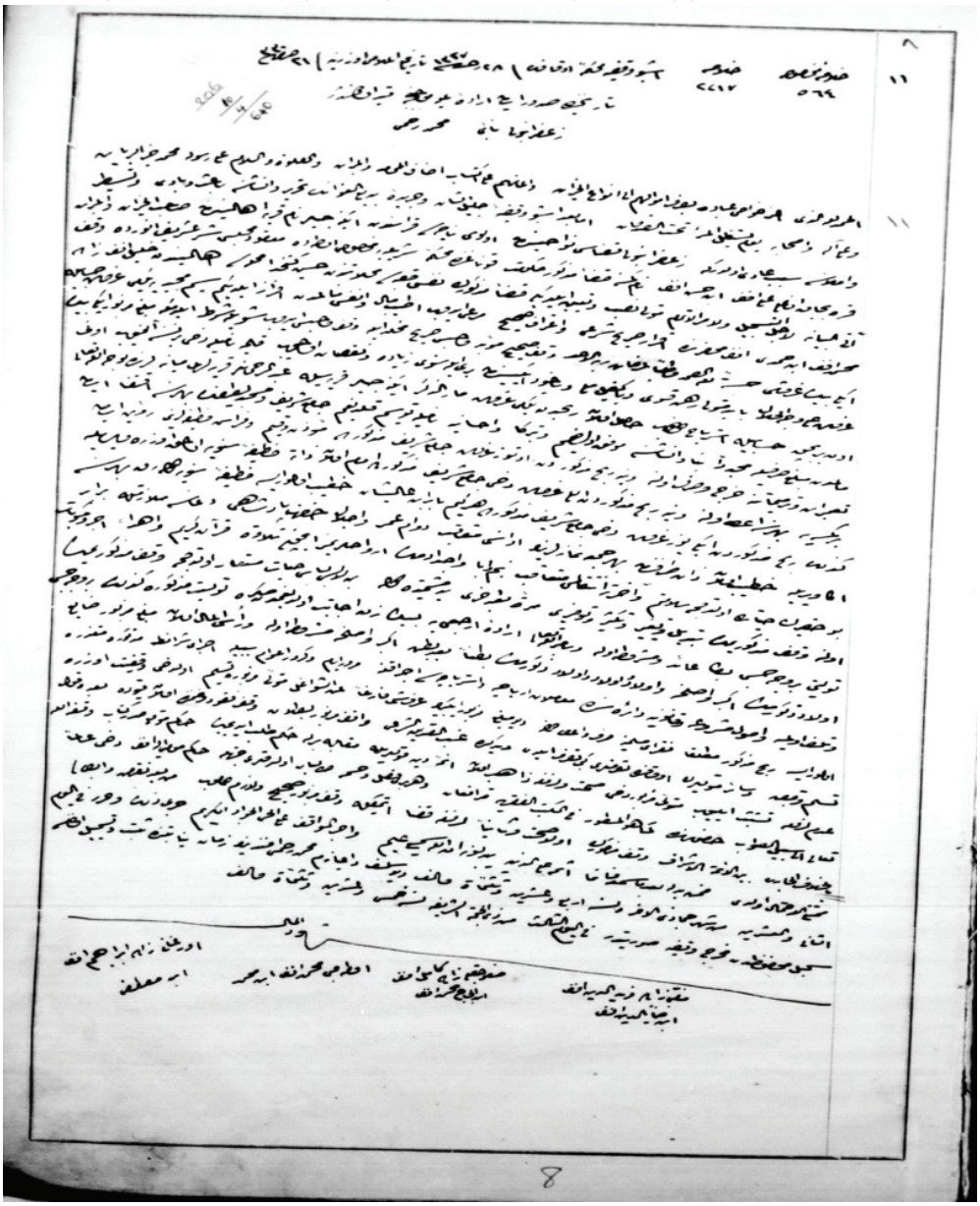
El-Hamdü lillâhillezi e'azze havâssa ibâdihi bi-sarf-ı emvâlihim ilâ envâ'i'l-hayrât ve e'ânehum alâ iktisâbi esnafi'l-mehâmidi vel-meberrât ve's-salâtu ve's-selâmu alâ resûlihi ve nebiyyihi Muhammedin hayri'l-beriyyât ve alâ âlihi ve ashabihi ilâ yevmi yestezıllu'l-mer'u tahte's-sadakât.

Emma ba'd İşbu vakfiye-i celilü'ş-şân ve cerîde-i bedî'i'l-ünvanın tahrir-i inşâsına bâ'is [ve] bâdî ve tastir-i imlâsına sebeb-i âdi oldur ki Safranbolu kazası kurâsından Konarı nam karye ahalisinden sahibu'l-hayrât ve'l-hasenât Keleş Mehmet oğlu Ahmet Ağa ibni Ahmet ibni Mehmet nam kimesne kazâ-i mezkûr hükümet konağında mahkeme-i şer'iyyeye mahsus odada mâ'kûd meclis-i şer'-i şerîf-i enver ve mahfel-i dîn-i münîf-i ezherde vakf-ı âti'l-beyâna li-ecli't-tescîl ve'l-emri'l-itmâm mütevelli nasb ve ta'yin eylediği karye-i merkûme ahalisinden Muhtar oğlu Mehmet Ağa ibni Mustafa nam kimesne mahzarında ikrâr-ı sahih-i şer'î ve i'tiraf-ı sarih-i mer'î edüp atyab-i mal ve enfes-i menâlimden ifrâz eylediğim sîm-i mecidi yirmi kuruş hesabiyle iki bin kuruşu hasbeten lillâhi's-Samed ve taleben li-merdâti Rabbihi'l-ahad vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarih-i muhalled ile vakf ve habs edüp şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mezbûr iki bin kuruşu alâ vechil-helâl ba-yed-i mütevelli rehn-i kavî veya kefil-i melî veya ikisinden biriyle senevî ziyâde ve noksan olmayıp ve kalemiye nâmıyla dahi bir nesne alınmayıp onu on bir buçuk hesabıyla istirbah olunup hasıl olan rıbhdan karyemizde vâki' Ferhadlı Cami-i şerifine ba-berât-ı âlişan hatib olan zat vazife-i seneviye olmak üzere beher sene iki yüz kuruş verile ve yine rıbh-ı mezkûrdan elli kuruş dahi cami-i şerifi mezkûrun şem' ve zeyt yağı ve lâmba gibi aksâm-ı tenviriyesi masârifine harc ve sarf oluna ve yine rıbh-ı mezkûrdan elli kuruş dahi cami-i şerifin iktizâ eden tamiratına harc olunmak üzere yed-i mütevellide hıfz oluna ve vakfı mezkûrumun tebdil ve tağyir ve teksir ve tevfiri merreten ba'de uhrâ ve meşiyetimde ola ve vakf-ı mezkûrumun tevliyeti ben lâbis-i libas-ı hayat-ı müsteâr oldukça ber-vech-i hasbî bana meşrûta ola ve bi-emrillâhi teâlâ nida-i irci'iye lebbeykzen-i icabet olduğumdan sonra nezareti umûr-ı tevliyet ve rü'yet-i muhasebe idâne ve istidâne evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı zükûrumun batnen ba'de batnin ekber ve erşedine meşrûta ve ait ola ilâ maşaallâhu teâlâ hidemât-ı mezkûre ber-minvâl-i meşrûh ifâ ve edâ olunduktan sonra devam-ı ömr ve İclâl-i hazret-i padişâhi dua-i vacibu'l-edâsına muvazâbet hemvâre mülâze met oluna ve dua-yı mezkûreyi terdifen bu hakirin hayatta oldukça selametim ve âhara intikâlimi müte'akip âbâ ve ecdâdım ervâhımız için iysar ve tertil-i tilavet-i İhlas fatiha birle ita-i savâb oluna ve re'sü'l-mâl olan meblağ-ı mezbûrun telef ve ziyâ'ına meydan verilmeyip hüsn-i irbah ve istirbah hususunda usul-i meşrû'iye ve kanuniyesine tevfik-ı senedâtı istihsal oluna mürûr eyyâm ve kururu â'vâm ile icra-yı şerait-i mezkûre müte'azzire olur ise rıbh-ı mezkûr mutlaka fukara-yı müslimine sarf ve i'tâ oluna deyu meblağ-ı mezbûr iki bin kuruşu fariğan ani'ş-şevâğil mütevelli-i mezbûra teslim ol dahi vakfiyet üzre tesellüm ve kabz vesair mütevellilerin evkâfta tasarrufları gibi tasarruf eyledi dedikte gıbbe't-tasdiki'ş-şer'î vâkıf-ı mezbûr butlan-ı vakf-ı nukûd ve zımnında olan kuyûda ba'dehû havli adem-i lüzuma teşebbüs eyleyip mütevelli-i mezbur dahi sıhhat ve lüzuma zâhib olan eimme-i dîn kavîlleriyle mukabele birle hüküm talep edicek Hâkim-i muvakkı'i sadr-ı kitab veffakahullahu te'âlâ ilâ sebili's-savâb huzurunda kemâ hüve'l-mesturu fil-kütübi'l-fikhiyye muterafı'an ve her biri fasl u hasme tâliban oldukları cihetle hakim-i mûmâ-ileyh efendi dahi âlimen bil-hilâfil-câri

beynel-eimmeti'l-eşrâf vakf mümteni'ul-ihtimâl oldu. "femen beddelehu ba'de mâ semi'ahu fe-innemâ ismuhû alellezîne yübeddilunehu innellahe semî'un alim" ve ecru'l-vâkıfi ale'l-hayyi'l-cevadi'l-kerim. Cerâ zalike ve hurrire fi'l-yevmi's-sâlis aşere min şehri Ramazani'l-mübarek li-sene erba'a ve işrîn ve selâse mi'ete ve elf.

Şuhûdu'l-hâl; -Karyeden Filibe oğlu Muhtar İsmail Ağa b. Hasan, Şaban oğlu İbrahim b. Mustafa, Odacı Mehmet Ağa b. Mehmet, Mukayyid Kâmil Efendi b. El-Hac Mehmet Efendi.

Ek 3. Örnek Belge-2: *Kara Bican Oğlu Ali Efendi bin Hasan Efendi Vakfiyesi* (VGMA-606-8-11)

Kara Bican Oğlu Ali Efendi bin Hasan Efendi Vakfiyesi (VGMA-606-8-11) Transkripsiyonu

Hulâsa-i Mahsûsa 564

Hulâsa Esas:2217

İşbu vakfiyye Mahkeme-i Evkaf'ın fî 28 Receb sene 1327 tarihli ilâmı üzerine fî 21 Safer sene 330 tarihinde sudûr eden irade-i aliyye mûcibince kayd olunmuşdur.

Zağferanbolu Nâibi Mehmed Rahmi.

el-Hamdu lillâhillezi e'azze havasse ibâdihi bi-sarfi envâlihim ilâ-envâ'i'l-hayrât ve e'ânehum alâ-iktisab esnâfi'l-mehâmid ve'l-meberrat ve's-selâtu ve's-selâmu alâ-resûlihi Muhammedin hayri'l-beriyyat ve alâ-âlihi ve ashâbihi ilâ-yevmi yestezillü'l-mer'ü tahte's-sadakât.

Emmâ ba'd işbu vakfiyye-i celilü'ş-şân ve ceride-i bedi'ü›l-ünvânın tahrîr ve inşâsına bâ'is ve bâdi ve tastîr ve imlâsına sebeb-i âdi oldur ki, Zağferanbolu Kasabası nevâhisinden Ulus nahiyesi kurasından İğneciler nâm karye ahalisinden sâhibü›l-hayrât ve›l-meberrât Karabican Oğlu Ali Efendi Bin Hasan Efendi nâm kimesne kaza-i mezkûr Hükûmet Konağında mahkeme-i şer›iyyeye mahsûs odada ma›kûd meclis-i şer'i şerif-i enverde vakf-ı âti'l-beyâna li-ecli't-tescîl ve'l-emri'l-itmâm mütevellî nasb ve ta'yîn eylediği kaza-i mezkûrun nefs-i kasabası mahallâtından Hüseyin Kethüda Mahallesi ahalisinden Halil Efendi-zâde Mehmed Efendi bin Hamdi Efendi mahzarında ikrâr-ı sarih-i şer'î ve i'tiraf-ı sarih-i mer'î edüb, atyeb-i mal ve enfes-i menâlimden ifrâz eylediğim sîm-i mecidiye yirmi kuruş hesabıyla iki bin kuruşu hasbeten lillâhi's-Samed taleben li-merdât-i Rabbihi'l-Ehad vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-ı sarih-i muhalled ile vakf u habs idüb;

Şöyle şart eyledim ki; meblâğ-ı mezbûru ki bin kuruşu alâ-vechi'l-helâl ba-yed-i mütevellî rehn-i kavî veya kefil-i melî veyahud ikisinden biri ile senevî ziyade ve noksan olmayub, kalemiye nâmıyla dahi bir nesne alınmayub, onu on bir buçuk hesâbıyla istirbâh olunub, hâsıl olan rıbhından yirmi kuruş mârrü'z-zikr İğneciler Karyesiyle Abdurrahmanlar karyeleri meyanelerinde li-vechillâhi Te'âlâ malımdan meblâğ sarfıyla müceddeden binâ ve inşâsına muvaffak olduğum ve Teberrüken ve İhsaniye namıyla tevsim kıldığım câmi-i şerif ve mescid-i lâtifde beher sene iktiza eden ta'mirât ve termimatına harc ve sarf oluna ve yine rıbh-ı mezkûrdan otuz kuruş câmi-i şerif-i mezkûrda müezzin ve kayyim ve ferraş ve vazifelerini rü'yet eden bir kimesneye beher sene i'tâ oluna ve yine rıbh-ı mezkûrdan elli kuruş dahi câmi-i şerif-i mezkûrda imam olan zâta vazife-yi seneviyye olmak üzre verile kezalik rıbh-ı mezkûrdan iki yüz kuruş dahi câmi-i şerif-i mezkûrda her kim bâ-berat-ı âlişân hatib olur ise vazife-i seneviyye olarak beher sene âna verile hatib olan zat tarafından beher cuma namazlarının edasını müte'âkib devam-ı ömr ve iclâl-i hazret-i padişahî duasına mülâzemetle beraber bu hakirin hayatda oldukça selâmetim ve ahirete intikalimi müteâkib benim ebâ ve ecdâdımın ervâhları içün tilâvet-i Kur›an-ı Kerim ve ihda-i ecr ü mesûbat oluna.Vakf-ı mezkûrumun tebdîl ve tağyîr ve teksîr ve tevfîri merreten ba'de uhra yed-i meşiyetimde ola. Ben lâbis-i libas-ı hayât-ı müste'ar oldukça vakf-ı mezkûrumun tevliyeti ber-vech-i hasbî bana aid ve meşrûta ola ve bi-emrillâhi Te'âlâ irâde-i "irci'i"ye lebbeykzen-i icâbet olduğumdan sonra tevliyet-i mezkûre kezalik ber-vech-i hasbî evlâd-ı zükûrumun ekber ve aslahına ve evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı zükûrumun batnen ba'de batnin ekber ve aslahına meşrûta ola ve re'sü'l-mal olan meblâğ-ı mezbûr zâyî' ve telef olmaya ve usûl-i meşru'a ve kanuniye dairesinde mu'amelât-ı irbâhiye ve istirbâhiyyesi icraât oluna. Mürûr-ı eyyâm ve kurûr-ı a'vâm sebebiyle icrâ-yı şerâit müte'azzire olur ise rıbh-ı mezkûr mutlaka fukara-yı Müslümîne sarf ve i'tâ oluna deyu meblâğ-ı mezbûr iki bin kuruşumu fâriğân ani'ş-şevağil mütevelî-i mezbûra teslîm ol dahi vakfiyyet üzere tesellüm ve kabz ve sâir mütevellîlerin evkafda tasarrufları gibi tasarruf eyledi dedikde ğıbbe't-tasdiki'ş-

şer‘î vâkıf-ı mezbûr butlan-ı vakf-ı nukûd ve zımnında olan kuyûda ba›dehu kavl-i adem-i lüzûma teşebbüs eyleyüb, mütevellî-i mezbûr dahi sıhhat ve lüzûmuna zâhib olan eimme-i din kavîlleriyle mukabele birle hüküm taleb edicek hâkim-i muvakkı‘i sadr-ı kitab veffakahullâhu Te’âla ilâ-sebili’s-sevâb huzûrunda kema hüve’l-mestûr fî’l-kütübi’l-fıkhiyye müterâfi‘an ve her biri fasl u hasme tâlibân oldukları cihetle hâkim-i mûmâ-ileyh efendi dahi âlimen bi’l-hilâfi’l-câri beyne’l-eimmeti’l-eşrâf vakf-ı mezbûrun evvelen sıhhat ve sâniyen lüzûmuna kaza etmekle vakf-ı mezbûr sahih ve lâzım olub, min-ba’d nakz ve ibtali mümteniü’l-ihtimal oldu.”Fe-men beddelehu ba‘de mâ semi‘ahu fe-innemâ ismuhu alellezine yubeddilûnehu innallâhe semi‘un alîm.” ve ecrü’l-vâkıf ale’l-Hayyil Cevâdi’l-Kerîm. Cerâ zâlike ve hurrire fî’l-yevmi’s-sâni ve’l-işrîn min-şehri Cemâziye’l-ahire ve selâse mi’ete ve elf deyu selef-i dâ’iyânem Mehmed Rahmi Efendi’nin zaman-ı niyâbetinde sebt ve tescîl olunan sicill-i mahfûzundan muhrec vakfiyye sûretidir. Fî’l-yevmi’s-sâlis min-Zilhicceti’ş-şerife li-sene hamse ve işrin ve selâse mi’ete ve elf. (22 Cemâziye’l-ahire 1324).

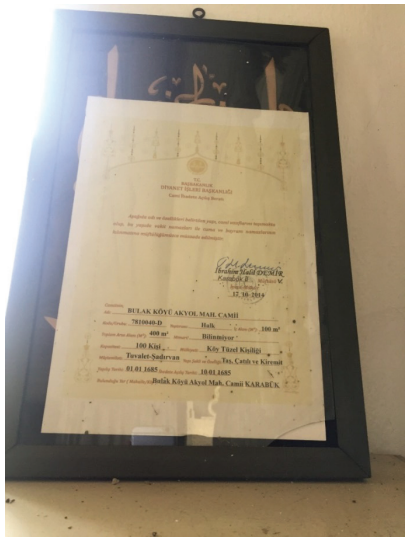
Şuhudu›l-Hal

Urganî-zâde İbrahim Efendi b. Mustafa, Odacı Mehmed Efendi b. Mehmed, Sofucuklu-zâde Kâmil Efendi b. el-Hâc Mehmed Efendi, Müftü-zâde Feridüddîn Efendi b. Ziyaeddin Efendi.

Resimler

Resim.1 Bulak Köyü Akyol Mahallesi Camii

Resim 2. Bulak Köyü Akyol Mahallesi Cami

Resim.3 Ovaşeyhler Köyü Cami

Resim 4-5. Safranbolu'nun Bağlar mevkiinde yer alan Çampınarı Camii

Resim 6. Safranbolu'nun Bağlar mevkiinde yer alan Çampınarı Camii

Resim 7. Abdi Hocazâde İsmail Efendi Vakfı kurucusunun ahfâdı (Solda Abdi Dayan, Sağda Müfide Dayan)

Resim 8. Kuzyakaköseler Köyü'nde kalıntılarına rastlanılan metrûk haldeki Feyziye Camii

Resim 9. Kuzyakaköseler Köyü'ndeki Feyziye Cami

Resim10. Kuzyakaköseler Köyü'ndeki Feyziye Cami

Resim 11-12. Konarı Köyü'nde yer alan Ferhatlar Mahalle Camii

Resim 13-14 Eflâni İlçesi Ovaçalış Köyü'nde bulunan Arnavut Mahallesi'ndeki Mesudiye Camii ve Bayram Ağa İbn Ahmed Vakfı Kurucusunun Ahfâdı (Solda Nihat Yalçın, sağda Sâdi Yalçın)

Resim 16-17. Çankırı'nın Çerkeş İlçesine Bağlı Karaşar Köyü'nde Bulunan Cami

Resim 18. Karaşar Köyü'ndeki Cami'nin içerisinde muhafaza edilen "Seferberlik" günlerine ait bir ilân

Resim 19. Karaşar Köyü'ndeki Cami'nin İç Mekânı